

Monotipija kao pomoćna grafička tehnika

Lokas, Diana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:062817>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-16**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za razrednu nastavu
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij za učitelje

Diana Lokas

Monotipija kao pomoćna grafička tehnika

Diplomski rad

Zadar, 2019.

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za razrednu nastavu
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij za učitelje

Monotipija kao pomoćna grafička tehnika

Diplomski rad

Student/ica:

Diana Lokas

Mentor/ica:

Izv.prof.art. Saša Živković

Zadar, 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Diana Lokas**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Monotipija kao pomoćna grafička tehnika** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 30. listopad 2019.

SAŽETAK

Ovaj diplomski rad obuhvaća teorijsku podlogu u kojoj je obrađena grafika, povijest grafike i grafičke tehnike s posebnim osvrtom na pomoćnu tehniku grafike monotipija. Prikazana je kronološki povijest monotipije, njeni „novi“ oblici i provedeno je istraživanje nad istim.

Istraženi su mogući pristupi tehnici monotipije u nižim razredima osnovne škole i uporaba različitih vrsta monotipije. Istraživanje je provedeno na satovima Likovne kulture nad dječjim radovima koji su vrednovani po uspješnosti s obzirom na izvedbu grafičkog otiska, originalnost i likovnost.

Na satovima je zadan isti motiv koji je prikazan u različitim vrstama monotipije s obzirom na razred. U 1. razredu učenici su se koristili monotipijom nastalom adicijom boje na matricu, u 2. i 4. razredu monotipijom nastalom redukcijom boje s matrice, a u 3. razredu monotipijom nastalom kolažiranjem elemenata na matrici. Učenici 1. i 2. razreda bili su kreativniji i originalniji u svojim radovima i tehnikom monotipije brže su ovladali nego učenici 3. i 4. razreda. Većina učenika bila je iznimno zainteresirana za rad ovom pomoćnom grafičkom tehnikom i izrazili su želju koristiti je i van nastavnog sata.

Također, rad obuhvaća vlastito istraživanje „novih“ oblika monotipije. Istaknuta je važnost monotipije kao pomoćne grafičke tehnike kojom se upoznaje učenike primarnog obrazovanja s grafikom.

Ključne riječi: grafika, grafičke tehnike, monotipija, „novi“ oblici monotipije

SADRŽAJ

1.UVOD	1
2. OSOBINE GRAFIKE KAO MEDIJA	2
3.POVIJEST GRAFIKE.....	4
4.GRAFIČKE TEHNIKE.....	5
4.1.Tehnike visokog tiska.....	5
4.1.1.Drvorez.....	6
4.1.2.Linorez	7
4.1.3.Gipsorez	8
4.1.4.Kartonski tisak.....	8
4.2.Tehnike dubokog tiska	9
4.2.1.Bakrorez	10
4.2.2.Suha igla.....	11
4.2.3.Bakropis	12
4.2.4.Akvatinta	14
4.2.5.Mezzotinta.....	16
4.3.Tehnike plošnog tiska.....	16
4.3.1.Litografija.....	17
4.3.2.Monotipija	18
4.3.3.Sitotisak.....	19
5. MONOTIPIJA I MONOTISAK.....	20
6.MONOTIPIJA KROZ POVIJEST	22
7.VRSTE I METODE IZRADE MONOOTISKA I MONOTIPIJE.....	27
7.1.Monotipija nastala redukcijom boje na matrici (reduktivna).....	27
7.2.Monotipija nastala adicijom boje na matricu (aditivna ili klasična)	28
7.3.Monotipija nastala utiskivanjem crteža na papir (ofset tisak).....	29

7.4.Monotipija nastala kolažiranjem elemenata na matrici (kolaž)	29
8. GRAFIKA U OSNOVNOJ ŠKOLI	31
9.PRIPREMA ZA ISTRAŽIVANJE.....	32
9.1.Istraživanje monotipije nastale redukcijom boje na matrici.....	32
9.2.Istraživanje monotipije nastale adicijom boje na matrici.....	33
9.3.Istraživanje monotipije nastale utiskivanjem crteža na papir.....	33
9.4.Istraživanje monotipije nastale kolažiranjem elemenata na matrici.....	34
10.MONOTIPIJA U RAZREDNOJ NASTAVI - ISTRAŽIVANJE.....	36
10.1.Cilj i problem istraživanja	36
10.2.Metodologija istraživanja	36
10.2.1.Ispitanici	36
10.2.3.Vrsta, metoda tehnika i instrumenti istraživanja.....	36
10.3.Postupak istraživanja.....	36
10.4.Obrada rezultata	37
10.5.Analiza uspješnosti radova 1. razreda	38
10.6.Analiza uspješnosti radova 2. razreda	42
10.7.Analiza uspješnosti 3. razreda	45
10.8.Analiza uspješnosti 4. razreda	50
10.9.Rezultati istraživanja	53
11.ZAKLJUČAK	55
12.SUMMARY	56
13.LITERATURA.....	57
14.POPIS TABLICA.....	58
15.POPIS ILUSTRACIJA.....	59
15.1.Popis slika – teorijski dio	59
15.2.Popis slika – istraživački dio	59
15.3.Popis grafova.....	60

16.ŽIVOTOPIS	61
17.PRILOZI.....	62

1.UVOD

Tema ovog diplomskog rada odnosi se na istraživanje monotipije kao tehnike koja se koristi u nastavi likovne kulture. Monotipija kao pomoćna grafička tehnika prisutna je u nastavi samo jednim dijelom, pa će se ovim diplomskim radom istražiti različiti načini rada u tehnici monotipije. Cilj ovog diplomskog rada je teorijski istražiti „nove“ oblike monotipije i mogućnosti primjene tih oblika monotipije.

Monotipija kao tehnika u razrednoj nastavi primjenjuje se u grafičkom području, konkretno jedan oblik monotipije, tj. klasični oblik monotipije (monotipija direktnim slikanjem na matrici). Uz klasičnu monotipiju ovdje će se teorijski obraditi i praktično ispitati uporaba ostalih oblika monotipije kroz vlastito istraživanje i u nastavi predmeta Likovna kultura kod učenika u primarnom obrazovanju.

U prvom dijelu diplomskog rada obradit će se teorijski pozadina grafičke umjetnosti s posebnim naglaskom na specifičnosti monotipije u okviru grafičkih tehnika . Drugi dio ovog rada donosi praktično istraživanje primjene različitih oblika monotipije, kroz vlastiti rad i rad s učenicima. Radovi učenika su vrednovani po kriterijima uspješnosti i u radu su predstavljeni kroz analizu pojedinačnih radova učenika i analizu uspješnosti pojedinih razreda putem tablica i grafičkim prikazom.

U ovom radu kroz istraživanje različitih oblika monotipije u nastavi predmeta Likovne kulture donosi se pregled načina i pristupa učenika tim oblicima monotipije kao stvaralačkoj novini. Monotipija je ovdje predstavljena kao raznorodna tehnika koja može uputiti u sve aspekte grafičkog područja i kod učenika potaknuti dublje razumijevanje medija grafike.

2. OSOBINE GRAFIKE KAO MEDIJA

„Već od samih povijesnih početaka grafike razlikujemo dvije namjere i dva poimanja njihovih mogućnosti i njenih ciljeva“ (Paro:1991:27). Paro će tu dvojnost prikazati kao pristup grafici u primijenjenoj umjetnosti i čistoj umjetničkoj disciplini, pa je još od davnih dana svrha grafike umnožavanje u što više primjeraka tiskovina, radilo ih se u većem broju kako bi se zaradilo na njima. Tako bi trgovci na sajmovima prodavali karte za razne igre, slike svetaca, portrete, ali čak i reprodukcije slika poznatih umjetnika. Također grafika se koristila i pri umnožavanju graditeljskih traktata, raznih atlasa i filozofskih rasprava.

Osim uporabe grafike u svrhu profita putem umnažanja njena uporaba, navodi Paro (1991:27), uvelike je korištena u svrhu izrade umjetničkih djela. Mnogi umjetnici koristeći se grafikom iz znatiželje su osmišljavali kreativne načine njezine izrade. Isprobavali su razne materijale kako bi dobili drukčiji, posebiji otisak.

„Drvorez, woodcut, Holzschnitt ili duborez najstarija je grafička tehnika, a kao umjetnička tehnika javlja se nakon proizvodnje papira u drugoj polovici XIV.st., (Kučina, Tanay:1995:50). Tanay i Kučina navode kako je drvorez bio izrazito značajan u tiskarstvu. U početku su se koristile drvene podloge od drva kruške, jabuke, trešnje. Drvorez se koristio tako da bi se prenio crtež na drvenu matričnu ploču i zatim se alatom rezbario. Preko matrice bi se nanio sloj tiskarske boje i otisnuo na papir. Tanay piše da bi profesionalni majstori izrađivali otiske koje su slikali umjetnici, te ističe njemačkog renesansnog umjetnika Albrechta Dürera.

„Grafika je plošna likovna umjetnost koja ima mnogo srodnosti s crtežom, prvenstveno u njihovim zajedničkim likovnim izražajnim elementima, kao što su crta, ploha, ton, tekstura. Povezanost između grafike i crteža očituje se i u tome što grafičkom radu prethodi često crtački.“ (Babić:1985:24).

Grafika je prema Paro (1991:23) „...prikaz, vizija skinuta s matrične ploče. To znači da je vizija, zamišljaj slike, morao biti na neki način doveden, postavljen u matrični oblik. Imaginarno je nizom manualnih i kemijskih postupaka postalo stvarno – spremno za prenošenje na epidermu papirovine s koje će nam se ukazivati kao realni odraz irealnog.“ Paro želi naglasiti razliku između reproduktivne grafike, koja ima vrijednost kao i novine, tj. crtež koji ima svrhu biti otisnut u što više primjeraka kako bi se zaradilo na njemu, i umjetničkog djela koje ima dublje značenje. Grafika je uvelike pripomogla širenju znanja, pismenosti, ali i umjetnosti. Bit grafike od njenih samih početaka je da se čovjek uzdigne duhovno i

intelektualno. Čovjek je danas koristi da bi razvio sebe i svoje sposobnosti čineći umjetničko djelo.

„Grafiku je stvorila potreba za širom, dinamičnijom raspodjelom kulturnih dobara – pismenosti, znanja, a poslije i umjetnosti. Smisao i cilj grafici već u samim počecima bio je uvišeznačavanje šansa ljudskom duhu za izdizanje iz mraka neznanja, za kidanje svih spona ovisnosti. Dok je slika, freska ili tapiserija ukrašavala zidove katedrala, dvoraca i palača, grafika je bila u kuhinji, krčmi, brevijaru, kalendaru, naučnoj raspravi“ (Paro:1991:23).

„Osnovno svojstvo grafike prema Pari (1991:24) je multiplikativnost, tj. mogućnost da se otisak napravi više puta. Kako bi to bilo izvedivo trebamo imati podlogu ili ploču s koje ćemo otiskivati, podlogu na koju ćemo otisnuti i potrebu da otiskujemo više puta.

3. POVIJEST GRAFIKE

Prema internetskoj stranici (Hrvatska enciklopedija:24.7.2019.) otiskivanje grafičkih listova upotrebljavajući drvene, kamene, kovane i druge ploče, obrađivanje istih i nanošenje sloja boje, postupak je grafičkih tehnika u likovnoj umjetnosti. Ti tehnički postupci imaju različite nazive ovisno o načinima izrade i materijalu matrice. Dijeleva grafičke tehnike na tri dijela ovisno o načinu obrade matrice. Izbočeni reljef (koji karakterizira izradu drvoreza i linoreza), tehnike u kojima se urezuje crtež u ploču ili je podvrgnut djelovanju kiselina (bakrorez, bakropis i njihove inačice) i tehnike kojima je grafička ploča u istoj ravnini (litografija).

„Graviranje je jedno od najstarijih načina ukrašavanja. Kamenim šiljkom su se urezivale crte u mekšu pretpovijesnu pećinsku stijenu. Rezovi u kostima ili kamenu izrezbareni obrisi potom punjeni lojalnim okerom, također su primitivni prikazi grafičke konture koja godinama kasnije napreduje na istom principu, ali s boljim tehničkim sredstvima. No, to se ipak smatra početkom najjednostavnije forme graviranja i grafike“ (Krizman:1952:8).

Prema Krizmanu (1952:8) pronađeni su otisnuti simboli u Tutankamonovoj grobnici, a također napominje da su Samarićani koristili valjak za otiskivanje još 4000 godina prije nove ere koji je služio kao pečat. Holztafeldruck je naziv za prve knjige koje su se izrađivale na način da bi se metal ulijevao u negative, tj. tiskale su se pomoću otiskivanja. Nadalje, poznate su tehnike otiskivanja koje su se koristile u starokršćanskoj umjetnosti, kada bi se boja otiskivala s drva na platno.

„U doba renesanse grafički list se osamostaljuje od knjige. Umjetnici tog doba kao što su Antonio del Pollaiuolo i Andrea Mantegna u Italiji i Albrecht Dürer, izrađuju grafičke listove za izlaganje u okviru, dakle odnose se prema njemu kao prema slici. Vrijeme baroka dalo je čuvenog grafičara europske umjetnosti, a to je Rembrandt van Rijin. U tom vremenskom razdoblju grafika je postala vrlo složena kao što su bili i slikarski postupci. Tijekom 19. i 20. stoljeća pojavila se želja za umnožavanjem grafika pa se iz tog razloga grafikom počinju baviti obrtnici, a ne samo grafičari“ (Krizman:1952:9).

“...od srednjeg vijeka do početka XIX.st. obrtnici su prenosili umjetnički crtež na matricu; od tada većina umjetnika cijeli postupak izvodi sama. Svaki grafički list s izvorne matrice smatra se originalom, pa ga zato u novije doba umjetnici redovito olovkom potpisuju uz oznaku broja otisnutih primjeraka i naklade (pokusni primjerci s E. A., od franc. *épreuves d'artiste*: uz odobrenje umjetnika“ (Hrvatska enciklopedija:24.7.2019.).

4.GRAFIČKE TEHNIKE

„Svaki postupak složen je niz zahvata i tehnika obrade, u kojima do izražaja dolazi vrlo osebujan odnos autora prema materijalu odabranom za izradu matične ploče i načinima štampe s njih. Bez obzira na osobitosti autorskog pristupa mediju grafičkog likovnog izraza, čitavo područje izvorne grafičke umjetnosti uobičajeno je dijeliti na četiri grafičke tehnike ili, točnije, metode otiskivanja“ (Paro:1991:24).

Postoji više podjela grafičkih tehnika, ovisno o autoru i njegovom okarakteriziranju određene tehnike, obrade te tehnike i načinima tiska.

Podjela grafičkih tehnika prema Jakubinu (1999):

- 1.tehnike visokog tiska (drvorez, drvorez u boji, linorez, gipsorez, kartonski tisak)
- 2.tehnike dubokog tiska (bakrorez, suha igla, bakropis, bakropis u boji, akvatinta, mezzotinta)
- 3.tehnike plošnog tiska (litografija, litografija u boji, monotipija, sitotisak)

Franjo Paro (1991) razvrstao je grafičke tehnike na drugačiji način. On stavlja grafičku tehniku sitotiska u novu kategoriju, protisnog ili propusnog tiska. Prema Paro (1991:24):

- 1.visoki tisak (drvorez, gravura u drvu, linorez, japanski drvorez)
- 2.duboki tisak (suha igla, bakrorez, mezzotinta, bakropis, akvatinta)
- 3.plošni tisak (litografija)
- 4.protisni ili propusni tisak (sitotisak)

Paro je odvojio sitotisak u zasebnu kategoriju protisnog ili propusnog tiska smatrajući ovu metodu nametnutu od strane suvremenog doba. „Po kronologiji razvitka i zauzimanja pozicija u svijetu umjetnosti i grafičke industrije, protisni je tisak (u svakodnevnoj praksi nazivan sitotiskom, svilotiskom ili serigrafijom) četvrta metoda umnažanja sa stabilne matrice. Riječ je o jedinom principu tiska koji nam je dao, ili točnije, nametnuo Novi svijet“ (Paro:1991:131).

4.1.Tehnike visokog tiska

„Tehnike visokog tiska su tehnike grafičkog oblikovanja u kojima su crteži, odnosno oblici koje želimo otisnuti na papir na povišenim dijelovima klišeja, dok su međuprostori crteža udubljeni u ploču koja služi kao matrica ili kliše s kojeg se vrši otiskivanje“ (Jakubin:1990:104).

Tehnikama visokog tiska otisak se dobije udubljanjem površine matrice pomoću prikladnog alata i na taj način izvodimo crtež. Ono što nam bude udubljeno na papiru će se otisnuti bijelo, a viši dio će se otisnuti na papir kao crno.

„Na mnogim se jezicima nazivom za ovu tehniku ili metodu štampe govori isto - „slika“, neki likovni prikaz otiskuje se s najviših, svježe obojenih ploha i detalja jednog reljefnog prikaza. Taj reljefni prikaz može biti izrađen u bilo kojem materijalu oblika tanje ili deblje ploče. A otisnuta slika tog prikaza može se zvati, prema vrsti upotrijebljenog materijala – drvorez (ako je ploča bila drvena), linorez (ako je od linoleuma), gipsorez ako je reljefni prikaz bio duben u ravnoj ploči gipsa itd. Tako upravo prema izabranom materijalu nazivamo i tehniku dubenja i sam otisak, grafički list koji je krajnji rezultat, cilj cijelog poduhvata“ (Paro:1991:55).

4.1.1.Drvorez

Slika 1. Albrecht Dürer, Mučeništvo sv. Ivana Evandelistu, 1498. (drvorez)

Kao što sam naziv ove tehnike visokog tiska govori, podloga na kojoj se izrađuje otisak je drvena baš kao što to ističe Jakubin (1999:104). Može se koristiti šimširovo drvo ukoliko želimo dobiti finiji otisak, a za grublje radove poslužiti će bagremovo, kruškovo, trešnjevo, jasenovo i druge vrste drva s jednomjernom strukturom. Drvene ploče dobiju se tako da se deblo reže popreko otprilike 2 centimetra debljine, a ako se želi napraviti veću grafiku onda se više komada sastavlja u jedan. Prije nego se počne izrezivati crtež na drvenoj matrici potrebno ga je zrcalno nacrtati na površini ili se može nacrtati na papiru pa ga prenijeti na površinu prekrivenu indigo papirom. Nakon što je crtež preslikan na drvenu površinu može se urezivati nožićima i dijetlom. Udubljuju se oni dijelovi koji se žele zadržati bijelima na papiru. Tako da dijelovi koji nisu udubljeni zapravo čine crtež.

Nakon što se izrežu potrebni dijelovi nužno je očistiti površinu matrice koja se premazuje tiskarskom bojom. Može se koristiti i tempera u koju je potrebno umiješati malo glicerina. Bojom se premazuju izbočeni, neizrezani dijelovi uz pomoć valjka ili tampona. Kada je matrica pripremljena za otiskivanje, na nju se stavlja papir za grafiku veći od matrice, zatim prislanja vlažan novinski papir te se boja prenosi na papir pomoću valjka. Kada je grafički list otisnut, numerira se i potpisuje.

„Drvorez u boji radi se na isti način kao i crno-bijeli drvorez s time što se sada mora za svaku boju izraditi posebna matrica“ (Jakubin:1990:106). Kao što je slučaj s crno-bijelim drvorezom potrebno je prije urezivanja izraditi crtež, ali u bojama. Za svaku boju potrebno je napraviti novu matricu, tako da svaka boja ima svoju te se otiskuju jedna po jedna.

Pojava drvoreza ne može se odrediti, jer se obrađivanjem ovog jako korisnog i bitnog materijala čovjek bavio oduvijek. Još u antici drvo se obrađivalo da bi poslužilo otiskivanju, i to pri izradi pečata i otiskivanju uzoraka na tkanini. U Japanu je postao dio nacionalne umjetnosti, a koristio se još od 9. stoljeća, dok se u Europi razvio kao grafička tehnika u 15. stoljeću.

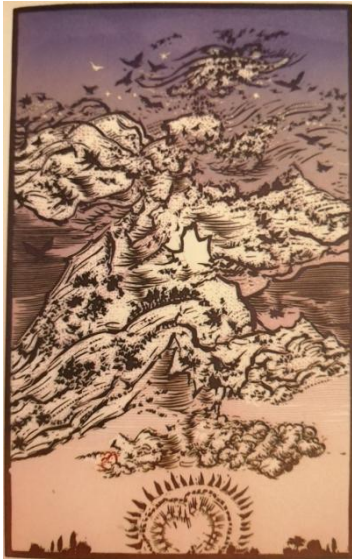
„Kompleksnošću, finoćom i bogatstvom izvedbe umjetnost drvoreza doseže vrhunac u djelima cijele generacije velikana renesanse rođenih između 1470. i 1497. Između Jacoba Cornelisza i Hansa Holbeina Mlađeg, tu su: Albrecht Dürer, Hans Baldung Grien, Urs Graf, Lucas Cranach, Hans Burgkmair, Albrecht Altdorfer i Lucas van Leyden, koji svoju epohu obilježavaju nikad više dosegnutim savršenstvom“ (Paro:1991:59).

Nakon 15. i 16. stoljeća drvorez je pomalo zanemaren barem što se tiče umjetnosti. Pretežno je korišten u svrhu ilustracija za knjige sve do kraja 19. stoljeća kada se obnavlja kao likovna tehnika. Ponovno je zaživio uz Felixa Vallottona, Paula Gauguina, Edvarda Muncha, Wassiliya Kandinskog i druge. Oni su mu dali novi smisao, u njihovim djelima vidi se nova i drugačija likovna izražajnost.

4.1.2.Linorez

„Linorez je grafička tehnika gdje se kao podloga za izradu matrice koristi umjesto drvene daščice linoleum“ (Jakubin:1990:106). Po Jakubinu (1990), ova grafička tehnika visokog tiska se najčešće primjenjuje u školi, jer je matrica mekanija i lakša za obrađivanje nožićima. Za izrezivanje se mogu koristiti nožići kao i za drvorez, a postoji i posebna vrsta nožića za linorez koji se nazivaju „tift-pera“. Osim što je po cijeni pristupačniji od drveta i lakši za

obradu, linoleum je izvrsna zamjena i zbog toga što nema ograničenog formata, odnosno može se izraditi i u većim dimenzijama.

Slika 2. Frane Paro, Bijelo jutro, 1974. (linorez)

Linoleum je prije izrade potrebno pripremiti tako što se izbrusi finijom vrstom brus papira, zatim se premaže bijelom temperom. Tada je linoleum spreman za prenošenje unaprijed izrađenog crteža s papira. Urezane crte na linoleumu su mekanije, tj. oblije, za razliku od linija u drvorezu.

4.1.3. Gipsorez

Za podlogu ovoj grafičkoj tehnici služi gipsana ploča koju je potrebno izraditi. Gipsorez se izrađuje na isti način kao drvorez i linorez. „Prije nanošenja tiskarske boje na ploču, površinu ploče treba premazati otopinom šelaka u špiritu (stolarskom politurom) kako gipsana ploča ne bi upijala boju i kako bi se boja lakše skidala s matrice“ (Jakubin:1990:107). S obzirom na krhkost gipsane ploče prilikom otiskivanja koristimo se dlanom ruke ili valjkom.

4.1.4. Kartonski tisak

„Tehnika kartonskog tiska izvodi se na način da se na karton nacrtaju željeni motivi. Njega se izrezuje tako da međuprostor ostaje netaknut, a crtež se izrezuje. Između netaknutih dijelova

je udubljeni koji predstavlja liniju koja se neće otisnuti na papir, tj. ostat će bijela. Netaknuti, uzvišeni dijelovi prekrivaju se tiskarskom bojom ili crnom temperom s glicerinom. Tako pripremljena matrica se otiskuje na bijeli papir pomoću dlana ili valjka“ (Jakubin:1999:107).

4.2.Tehnike dubokog tiska

Paro (1991:89) navodi rane početke i oblike dubokog tiska te njegov razvoj počevši od graviranja kojim su ljudi svjesno ostavljali svoj trag i izražavali se, bilo to na kostima, kamenu ili pak na zidovima, glini i keramici. Kroz srednji vijek graviranje je korišteno pri ukrašavanju oklopa i oružja, također i zlatnog nakita. Takva vrsta ukrašavanja može se odrediti kao temelj razvijanja tehnika dubokog tiska.

„Visok stupanj zlatarskog umijeća graviranja (u doba pojave papira), evoluciju bakroreza od prvih graviranih igraćih karata (1430) do vrhunskog djela Schongauera (oko 1480), skratilo je na slabih pedeset godina. I koliko su zlatari zaslužni za brzo dosegnuto, ne samo tehničko, savršenstvo bakroreza, toliko su ukrašivači oružja zaslužni za primjenu postupaka nagrizanja željeza u likovni, a ne samo dekorativni, tj. ornamentalni prikaz“ (Paro:1991:89).

„Duboki tisak je tehnika u kojoj se crtež urezuje u ploču i otiskuje iz udubljenih mjesta matrice u koju je nanesa tiskarska boja“ (Jakubin:1990:108). Za ove vrste tehnike potrebne su matrice od bakra, mjedi ili cinka na kojima se crtež može urezivati mehanički ili kemijski. Bakrorez i suha igla tehnike su dubokog tiska koje se izrađuju mehanički, tako da se crtež direktno urezuje na matricu. Bakropis i akvatinta izvode se pomoću jetkanja, tj. nagrizanja kiseline i to onih dijelova koje smo označili. Bakropis i akvatinta svrstavaju se u kemijski način obrade.

„Za razliku od visokog tiska, u dubokom tisku boja dolazi u udubine, u izrezana mjesta, i otiskuje se dubinom ploče. Površina ploče se prethodno očisti. Otiskuje se na specijalnom papiru i pod vrlo jakim pritiskom. Na otisku su sve crte reljefno izbočene“ (Babić:1985:25).

Tehnikama visokog tiska ne mogu se postići tonovi i polutonovi koji daju iluziju volumena za razliku od tehnika dubokog tiska, pa za njih možemo reći da su po karakteristikama najbližije slikarstvu od svih grafičkih tehnika.

4.2.1. Bakrorez

Kao što Hind iznosi (1963:18), bakrorez u svom širem smislu, nije otkriće suvremenog svijeta. Zlatarima i ljudima koji su se bavili obradom metala, ukrašavanjem oklopa i oružja procvjetao je posao u svim kulturama antike i kasnije. Upravo ugravirana crta je jedan od najjednostavnijih i najuniverzalnijih načina ukrašavanja u njihovom zanatu. Ne postoje dokazi da se bakrorez koristio u svrhe umjetnosti prije 15. stoljeća, dok se danas koristi samo u tu svrhu. Najistaknutiji majstor koji je ovladao ovom tehnikom je Albrecht Dürer koji je prema Pari najveći među svim korisnicima bakroreza. „...Svojom nadnaravnom, mogli bismo reći i monstruošnom sposobnošću da vrškom dlijetla u bakru dosegne svaki pikturnalni efekt i svaku tvornost prikazanoga, postade uzorom nemaštovita i netaletrirana zanatstva i tako svojim djelom usmjeri tehniku gravure kroz iduća stoljeća u naturalističku reprodukciju“ (Pari:1991:96). Moglo bi se reći da poslije Dürera bakrorez, kao primjer jedne originalne grafičke tehnike, ne doživljava neki značajniji uspjeh, već postaje sredstvo reproduciranja. Danas ova tehnika gubi svojstvo reproduciranja i ponovno postaje umjetničko sredstvo likovnog izražavanja.

Slika 3. Albrecht Dürer, Morsko čudovište, 1498. (bakrorez)

Hind (1963:18) tvrdi da se bakrorez može definirati, u širem smislu, kao umjetnost crtanja ili pisanja na bilo kojoj supstanci pomoću urezanih crta. „Gravirana linija ima kvalitet koji ne posjeduje nijedna druga tehnika osim kiparstva. Osim što joj je svojstvena (kao i svim drugim crtanim linijama) duljina, širina i pravac kretanja, protezanje i sve varijacije koje ta svojstva mogu dati, gravirana linija ima i dubinu“ (Pari:1991:95).

Prema Jakubinu (1990:108), sam grafičar dok urezuje liniju može odrediti dubinu linije koju će urezati i na taj način može postići različite tonove kojima će stvoriti iluziju dubine. Ova grafička tehnika još se naziva gravura, te se izrađuje na ploči od bakra, mjedi ili cinka. Osim metalnih ploča, bakrorez se može izrađivati na drvenim ili kamenim pločama i tada je graviranje slično kao i na metalu. Prije uporabe treba je očistiti i ispolirati te se dodatno obrađuje premazima. Na toj ploči crtež se prenosi pomoću raznog oštrog alata urezivanjem. Nakon urezivanja udubine se ispunjavaju bojom, ukloni se višak te se ploča otiskuje u stroju pod jačim pritiskom.

Neki autori poput Jakubina posebno ističu kvalitetu i ljepotu bakroreza. „Pored kvalitete linearne čistoće ljepota se ogleda u reljefnosti crta, koja nastaje zbog jakog pritiska preše odnosno ulaženja vlažnog papira (navlažuje se prije otiskivanja) u sva udubljenja iz kojih preuzima tiskarsku boju“ (Jakubin:1990:108).

Slika 4. Lucas van Leyden, David svira harfu Saulu, 1508. (bakrorez)

4.2.2.Suha igla

Prema Pari (1991:91), prva umjetnička djela nastala suhom iglom datiraju još od 16. stoljeća, oko 1512. godine kada se tom tehnikom koristio Albrecht Dürer. Nakon njegovih radova ne ističu se drugi sve do 17. stoljeća kada se Rembrandt okušao u toj tehnici. Iako se ova tehnika dubokog tiska na prvi pogled čini jednostavnom, jako je osjetljiva. Igla kojom se struže po

površini matrice uvijek mora imati oštar šiljak, jer samo se takvom mogu pravilno urezivati linije.

„Suha igla je postupak koji je kao i bakrorez zasnovan na mehaničkoj obradi ploče. Crta se grafičkom iglom koja zapara metalnu ploču“ (Babić:1985:26).

„Suha igla, dakle, kao izrazito crtačka tehnika, čiju izražajnost obogaćuje metalna brazda, stvaralački je korištena kad su fiziologija ruke i postupak rezultatom razumijevanja međuodnosa duha materije i karaktera alata. Jaka brazda s njenom vrelom, baršunastom crninom traži majstora koji je može uskladiti s finim sivilima nježnijeg rada vrškom igle“ (Paro:1991:92).

Slika 5. Rembrandt van Rijn, Tri stabla, 1643. (suha igla)

Za izvođenje ove grafičke tehnike dubokog tiska, koja se obrađuje kemijski, potrebna je očišćena bakrena ili cinčana matrica. Matricu je prije prenošenja crteža potrebno pripremiti. Na nju se nanosi parafinsko ulje u tankom, ujednačenom sloju. Urezivanje se obavlja iglom od čelika ili dijamanta koja je po svom sastavu relativno čvrsta i u suprotnosti mekanim bakrenim i cinčanim pločama. „Linije su samo ugrebene u ploču, a bakrene čestice nisu urezom odstranjene kao kod bakroreza. Stoga se ugrebene linije brzo ispune bojom“ (Jakubin:1999:108).

4.2.3. Bakropis

Po Hindu (1963:105), genijalnost bakropisa je u njegovoj suprotnosti s klasičnim linijskim graviranjem, tj. bakrorezom. Igla prolazi kroz podlogu bez velikog otpora, pa umjetnici koji se koriste ovom tehnikom mogu bakropisom postići spontanost i ekspresivnost skoro jednako kao i u crtanju olovkom. Ova tehnika duhom je bliža modernoj umjetnosti, reklo bi se da je započela s Rembrandtom, a ne u doba klasicizma i strožih sistema 15. i 16. stoljeća.

Slika 6. Rembrandt van Rijn, Pogled na Amsterdam sa sjeverozapada (1640.)

„Crta bakropisa po karakteru djeluje mekše od gravirane crte bakroreza. Među velike majstore bakropisa ubrajamo Rembrandta“ (Babić:1985:26).

„Rembrandtova bakropisna crtačka metoda zanjela je mnoge generacije bakropisaca dobro zaustavivši iskorake mogućih, pa i autentičnih osobnosti u povijesti grafike. Snaga opservacije, obuhvat cjeline, misaonost i suživljenost s motivom, snažna sugestivnost dosegnuta krajnjom racionalizacijom sredstava koja, kad zatreba, umije biti veličanstveno raskošna – to su energetske silnice što izuzetnom sigurnošću vode Rembrandtovu bakropisnu iglu – i opčinjaju sljedbenike“ (Paro:1991:106).

Kao što Hind (1963:105) tvrdi, bakropis su u širem smislu prakticirali zlatari, kovači, kovači štitova i oružja puno prije nego je korišten u svrhu otiskivanja. Praksa korištenja bakropisa u svrhu otiskivanja na papir s ugraviranih ploča započelo je zadnjih nekoliko godina 14. stoljeća, ali ne može se odrediti neki raniji datum bakropisa od onog 1513.

Slika 7. Urs Graf, Djevojka pere stopala, 1513. (bakropis)

Kada se koristi ovom tehnikom, crtež se ne urezuje već se metalna ploča premaže voskom pa se crta po vosku. U ovom procesu potrebno je ploču podvrgnuti jetkanju, tj. izjedanju kiseline. Tako kiselina nagriže one dijelove koje smo nacrtali, a neiscrtane štiti.

Također ovom tehnikom se može izrađivati u boji i to na način da se pripremi klišej jednom od tehnika bakropisa pa se bojama pune urezane linije tekstilnim tamponima ili onima od vate. „Boja ne smije biti pregusta jer tada ne ostavlja otisak na papiru, a ne smije biti ni prerijetka jer se tada prelijeva iz jedne boje u drugu. Kada smo nanijeli željene boje na ploču, postavlja se papir i provuče zajedno s matricom kroz stroj“ (Jakubin:1999:111).

4.2.4. Akvatinta

Prema Hindu (1963:299) Jean Baptiste Le Prince (1734-1781) smatra se izumiteljem akvatinte. On je bez sumnje prvi bakropisac koji je koristeći se bakropisom postigao značajan uspjeh te za kojeg se smatra da je među prvima koristio prah i tako dobio akvatintu. U povijesti prije Le Princa ima još primjera bakropisa koji se izvodio slično, a među umjetnicima toga doba ističu se Ploos van Amstel, Bonnett i P.G.Floding koji su izrađivali bakropise slične akvatinti par godina prije Le Princeovih.

Slika 8. Paul Sandby, Željezna kovačnica između Dolgellija i Barmoutha u Merioneth Shireu, 1776. (akvatinta)

„Tehnika akvatinte danas je najraširenija među tehnikama dubokog tiska. Ona pruža mnoge likovno-izražajne mogućnosti, posebno tonske i plošne vrijednosti. One se postižu takozvanim tehničkim rasterom pomoću praha kolofonija, a dubina tona postiže se trajanjem jetkanja“ (Jakubin:1990:111).

Prema Jakubinu (1990:112) proces akvatinte izvodi se tako da se ploča prekrije ravnomjernim slojem praha kolofonija kojeg je potrebno otopiti kako bi prionuo uz ploču. Također, moguće ga je nanijeti uz dodavanje burgundske smole, filtrirati u alkoholu i preliti preko ploče kako bi se dobio tanak i ujednačen sloj. Kada sav alkohol ishlapi s ploče, na njoj ostaje ravnomjeran sloj praha. Zatim se prekrivaju površine koje ne želimo jetkati asfaltnim lakom. Većim ili manjim prekrivanjem asfaltnim lakom postižu se tonovi različitog intenziteta od bijelog do crnog. Nakon toga ploču treba obraditi dušičnom kiselinom koja će jetkati nepokrivene dijelove. Jakubin (1990:112) isto tako napominje da kada se želi dobiti ton različite svjetline onda se postepeno mogu jetkati određeni dijelovi, neki duže neki kraće, ovisno o svjetlini koja se želi postići. Ako se želi dobiti tamniji ton, ploču je potrebno duže jetkati, a za svjetlije tonove treba kraće jetkati. Nakon što je ploča podložena kiselini potrebno ju je isprati u vodi i očistiti alkoholom, kako bi se uklonila zrnca te premazati slojem tiskarske boje. Nakon cijelog procesa ploča je spremna za otiskivanje u stroju za otiskivanje grafika dubokog tiska. Kada se koristimo akvatintom može se upotrijebiti više boja, ali na način da se premazuje jedna po jedna boja i otiskuje na prethodni otisak. Po tome akvatinta ima neka slikarska svojstva.

4.2.5. Mezzotinta

Matrica ove grafičke tehnike je hrapava metalna podloga i obrađuje se na način da se struže ili zaglađuje. „To ohrapljavanje ili nazrnčavanje se izvodi njihalicom (posebnim grafičkim alatom) kremenim pijeskom ili tehnikom akvatinte. Tako obrađena ploča u tisku daje pun crni ton. Stoga se ploča u cilju likovnog htijenja treba dalje obrađivati kako bi se dobili željeni tonovi preko sivih nijansi do popuno bijelog. Ona mjesta koja želimo da budu siva ili bijela obrađujemo čeličnim vrlo ostrim strugalima i gladilima kojima smanjujemo zrnatost površine ploče odnosno stupanj hrapavosti se dovodi do potpuno glatke površine“ (Jakubin:1999:197). Kada se ta glatka površina otisne na papiru, ostat će bijela, a postepenim pojačanjem hrapavosti mogu se dobiti sve tamniji tonovi crne.

Slika 9. John Raphael Smith, Afrička gostoljubivost, 1791. (mezzotinta)

Prema Hindu (1963:640) Ludwig von Siegen smatra se izumiteljem mezzotinte, on je otkrio ovu grafičku tehniku dok je pokušavao postići tonove stružući metalnu ploču raznim alatima. Svoja djela otkrio je princu Rupertu koji je tu tehniku uzdigao i proširio po Engleskoj. Ova tehnika koristila se pri reprodukciji djela velikih umjetnika, još od 17. stoljeća kada je nastala. Postepeno se usavršavala i razvijala do danas, što je dovelo do novih postupaka izrade i inovativnijih djela grafičke umjetnosti.

4.3. Tehnike plošnog tiska

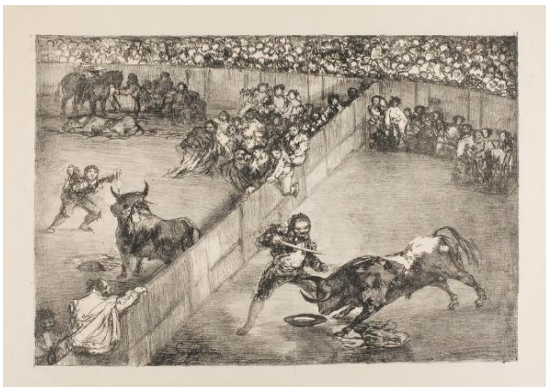
Kao što sam naziv kaže, tehnika plošnog tiska karakteristična je po ravnoj plohi matrice. Ne treba se udubljivati ni sjeći, već se otiskivanje vrši s ravne površine na grafički list. „Da bi se

u istoj ravnini matrice moglo uspješno odvajati tiskajuće elemente od netiskajućih, ona mora imati dvojako svojstvo – moć prihvaćanja nanosa boje na zadanim dijelovima, a u isto vrijeme odbijanja boje na preostalim dijelovima površine“ (Paro:1991:115). Upravo te karakteristike zasnivaju se na kemofizikalnoj činjenici da se voda ne miješa s masnoćom.

„Plošni tisak je pronadjen tek u 18. stoljeću (Alois Senefelder). Veza između crteža i grafike najvidljivija je u litografiji, tehnici plošnog tiska“ (Babić:1985:26).

4.3.1.Litografija

Slika10.Francisco Goya, Borbe bikova, 1825. (litografija)

„Litografija je tehnika gdje se može otisnuti crtež učinjen masnom kredom, litografskim tušem ili kemijskom tintom na ravnoj površini kamene ploče. Naziv litografija dolazi od grčke riječi „lithos“, što znači kamen i „grapho“, što znači pišem“ (Jakubin:1990:112).

Izumitelj plošnog tiska, a i ujedno litografije je Alois Senefelder. On je jasno i precizno opisao ovu tehniku, za razliku od visokog tiska i plošnog tiska koji nemaju opise svojih procesa i postupaka.

Jakubin (1990:112) navodi kako se za litografiju koristi posebna vrsta kamena (škriljevca) u svrhu izrade matrice. Škriljevac ili vapnenac ima takvu strukturu da se za njega lako veže litografska kreda i tuš, rupičast je i porozan. Vapnenac je prvo potrebno oblikovati i dovesti na debljinu od 10-15 centimetara, zatim očistiti od prljavštine i oribati. Na oribani kamen prenosi se unaprijed izrađen crtež koristeći se prozirnim papirom. Na matrici se crta litografskom kredom ili tušem i podvrgava se jetkanju, tako da kiselina izjeda sve osim masnih dijelova krede ili tuša. Nakon jetkanja kamen se ispiri i crtež se odstranjuje te ga se premazuje tinkturom. Kamena matrica otiskuje se u posebnom stroju i potrebno ju je tretirati vodom, ne smije se isušiti na neiscrtanim dijelovima kako se ne bi upila boja. U današnje

vrijeme zbog skupoće kamena i nespretnosti rukovanja s njim koriste se cinčane ili aluminijske ploče.

4.3.2.Monotipija

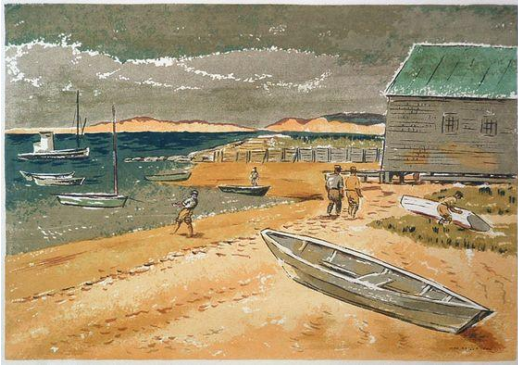
Slika 11.Michael Mazur, Uskršnji ljiljan II, 1981. (monotipija)

Porijeklo riječi monotipija dolazi od grčkog monos, što znači jedan i typos što znači otisak. „Monotipija je tehnika otiskivanja samo jednog otiska (monos-jedan, tipos-otisak)“ (Likovna kultura:28.9.2019.).

„Na posve ravnoj, cinčanoj, aluminijskoj ili ploči od plastičnih masa izrađuje se kistom crtež ili slika uljanim bojama ili tempera-bojama uz dodatak glicerina. Nakon toga se taj crtež pod pritiskom otisne na papir“ (Jakubin:1990:113). Monotipiju karakterizira mogućnost izrade samo jednog otiska, ali je proces izrade prilično jednostavan i iz tih razloga je jedna od najdostupnijih i najsigurnijih grafičkih tehnika koju možemo provoditi u osnovnoj školi.

„Ploču je potrebno prije nego što ćemo na njoj slikati ili crtati premazati tankim slojem lanenog ulja, tako da se ploča očisti i da se lakše na nju primi boja. Monotipijom se dobiva samo jedan otisak, o čemu govori i sam naziv tehnike, pa je stoga i ne možemo smatrati pravom grafičkom tehnikom, jer svaka grafička tehnika odnosno svaki grafički list podrazumijeva veći broj otisaka“ (Jakubin:1990:113). Karakterizira je jednostavno crtanje, slikanje, uklanjanje viška boje direktno po matrici i kao takvu je moguće odmah otisnuti na grafički papir, ali u samo jednom otisku.

4.3.3.Sitotisak

Slika 12.Max Arthur Cohn, Zaljev, 1945. (sitotisak)

Sitotisak je najnovija tehnika plošnog tiska. Otiskivanje se vrši kroz svilu koja ima funkciju sita, pa kroz nju utiskujemo boju na papir, platno, drvo, staklo itd. Kako bi dobili crtež koristeći se ovom tehnikom, potrebno je izraditi šablone koje se postavljaju na svilu da ne propuštaju boju, tzv. sitošablone. Postoje tri vrste, a to su rezana, crtana i fotošablona.

„Iako princip izrade, isijecanja šablona i dekoriranja pomoću njih, zadire daleko u prošlost (stari Egipat i Rim), a komercijalnu mu upotrebu poznaje tekstilna manufaktura Japana i Kine, godinom početka sitotiska kakvog danas znamo smatra se 1850., kada je u Londonu javno prikazan drveni okvir s napetom svilom kao nosiocem šablone“ (Paro:1991:131).

5. MONOTIPIJA I MONOTISAK

O monootisku se u literaturi ne nalazi mnogo sadržaja, ali zato određeni opisi postoje na nekim neslužbenim izvorima poput Wikipedije (25.9.2019.) prema kojoj je riječ o vrsti otiskivanja koja se sastoji od linija i slika koje se mogu otisnuti samo jednom, za razliku od većine grafičkih tehnika kojima dobivamo više primjeraka. Postoji više vrsta monootisaka. Primjeri standardnih grafičkih tehnika mogu se koristiti da se izrade monootisci, uključujući litografiju, drvorez i bakropis. Monootiskivanjem se dobije jedan otisak slike preko bloka za otiskivanje. Materijali kao što su metalne ploče, kamen za litografiju ili drvene ploče koriste se za graviranje. Ne otiskuje se više primjeraka slike, već se može napraviti samo jedan otisak, bilo slikanjem ili izradom kolaža na podlozi. Ploče za jetkanje također se mogu otisnuti na način koji je u strogom smislu izražajan i jedinstven, jer se slika ne može točno reproducirati. Monootiskivanje karakterizira mogućnost izmjenjivanja elemenata, tj. umjetnik može prepraviti sliku između otiskivanja, stoga ne može dobiti dva potpuno ista otiska. Monootisci se mogu izraditi i promjenom vrste, boje i pritiska boje koja se koristi za stvaranje različitih otisaka. Kada se stvori monootisak, moguće je spajanje više otisaka iz zasebnih na jedan otisak.

Prema prethodno napisanim informacijama s internetske stranice Wikipedija (25.9.2019.) može se doći do zaključka da su monotipija i monootisak slične, ali ne i iste tehnike. Obje se sastoje od prenošenja boje s podloge na papir, platno ili neku drugu podlogu na koju možemo prenijeti sliku. U monootisku, umjetnik stvara sliku na podlozi namijenjenoj za višekratnu uporabu. Ovom vrstom otiskivanja proizvodi se više otisaka s iste matrice. S druge strane, u monotipiji otiskujemo sliku i taj otisak se u potpunosti prenosi s matrice i nije više upotrebljiv. Npr. u jednoj vrsti monotipije za matricu se koristi želatinasta podloga i kada izvodimo otisak s nje, matrica ostaje čista, jer se slika u potpunosti prenese na papir.

Prema Wikipediji (25.9.2019.) monootisci se mogu pojmiti kao varijacije na temu, tema je rezultat crtica i tekstura na matrici koje variraju od uzorka do uzorka. Varijacije su mnoge, ali stalna svojstva matrice ostat će od jednog otiskivanja do drugog. Monootiskivanjem su se koristili mnogi umjetnici među njima i Georg Baselitz. Neki od starijih umjetničkih otisaka grafike, kao što je Rembrandtov bakropis u kojem je manipulirao bojom kako bi stvorio ton ili bakropis Edgara Degasa slikan rukom (koji se naziva monotipijom) mogu se odrediti kao monootisci, ali su rijetko opisivani kao takvi.

Ayres (1991:8) tvrdi kako je monotipija jedinstven proces u kojem kombiniramo slikanje i otiskivanje. Rezultat je jedinstvena slika razvijena na ravnoj ploči s uljanim ili vodenim bojama koja je prenesena na drugu podlogu, najčešće papir. Otiskivanje može biti izvedeno ručno ili prešom. Ako se otiskuje ručno, potrebno je papir prisloniti na ploču i prijeći valjkom, a ako se koristi preša podloga s papirom se postavlja u stroj i otiskuje mehanički. Nakon otiskivanja ono što ostane na ploči naziva se duh, koji se može iskoristiti kako bi po njemu napravili novu monotipiju. Omogućuje grafičaru prilično izravan način da prenese sliku s podloge na papir i predstavlja po svojoj prirodi neograničeni potencijal eksperimentiranja bogatstvom boja i otisaka. Monotipija se može otiskivati s prešom ili bez, a rezultati se postižu bojama baziranim na vodi. Zbog ovih razloga monotipija je idealna tehnika kojom djecu možemo uvesti u svijet grafike.

„Na posve ravnoj, cinčanoj, aluminijskoj ili ploči od plastičnih masa izrađuje se kistom crtež ili slika uljanim bojama ili tempera-bojama uz dodatak glicerina. Nakon toga se taj crtež pod pritiskom utisne na papir“ (Jakubin:1990:203). Monotipija je vrsta otiskivanja koja se odražava u jedinstvenom, jednom otisku. U svim grafičkim tehnikama, osim u monotipiji dobivamo više od jednog otiska, pa prema Jakubinu monotipija i nije prava grafička tehnika.

Ayres (1991:13) opisuje monotipiju kao spontanu tehniku koja nam daje slobodu korištenja raznim materijalima. Od boja i tinta s uljnim i vodenim bazama do boja topljivih u vodi, pa čak kemijskih olovki i pastela. Raznolikost grafičkih boja, podloga, papira, grafičkog alata i raznih načina metoda prenošenja koje je moguće izabrati, može rezultirati različitim kombinacijama. Podloga na kojoj slikamo naziva se matrica. Uglavnom se koristi metalna ili staklena podloga, ali i lakirano drvo i gipsani papir. Izumom plastike omogućen je širi odabir matrica. Što se tiče grafičkih boja, skoro sve su upotrebljive kada se koristi ova grafička tehnika. Vodene i uljane grafičke boje, također i ulja, vodene boje i tempere moguć su izbor pri otiskivanju.

6.MONOTIPIJA KROZ POVIJEST

Po Ayres (1991:9) Giovanni Benedetto Castiglione bio je talijanski grafičar uz čije ime vežemo pojavu prvih poznatih monotipija. On je kroz 17. stoljeće, točnije oko 1640. godine izrađivao monotipije. Iako je u njegovo vrijeme već otkrivena mezzotinta, još je bila nedovoljno razvijena tako da se Castiglione nije koristio tom grafičkom tehnikom. Odabrao je slikati na bakrenim pločama prekrivenim tintom i tako izradio svoju prvu monotipiju. Da bi razvio sliku, Castiglione se koristio subtraktivnim tehnikama. Eksperimentirao je procesom otiskivanja kako bi dobio efekt svjetlijih i tamnijih tonova. Metalnu podlogu prekrivio bi bojom i brisao dijelove krpama i drugim alatima, kao što su, primjerice - kistovi, kako bi napravio sliku. Pretpostavlja se da je koristio vršak drvenog štapića pri izradi monotipije zbog tankih bijelih linija koje je dobio na otisnutom papiru.

Slika 13. Giovanni Benedetto Castiglione, Porodenje, 1655. (monotipija)

Suri (2016) iznosi da je u otprilike isto vrijeme Rembrandt van Rijn, nizozemski slikar i grafičar, eksperimentirao na svojim pločama za duboki tisak. Nakon što bi obojio ploču brisao bi površinu tinte tako da stvori sjene. Rembrandt je izradio monootisak tako što je manipulacijom brisanja na matrici pretvarao noć u dan s već napravljenog obrisa.

Slika 14. Rembrandt van Rijn, Sahrana, 1654. (grafika), prvi otisak

Slika 15. Rembrandt van Rijn, Sahrana, 1654. (grafika, monootisak), drugi otisak

Kao što Ayres tvrdi (1991:9), na slici broj 1 Rembrandta van Rijina – Sahrana, prvi otisak, površina ploče bila je u potpunosti očišćena, ostavljajući tintu samo u usječenim linijama, dok je na drugoj slici moguće vidjeti elemente monotipije zbog Rembrandtovog eksperimentiranja s bojom. Ostavio je više boje nego na prvoj grafici kako bi ostvario sjenu, pa se takav način slikanja može kategorizirati kao pokušaj monotipije. Vjeruje se da su slične ideje Castiglionea i Rembrandta pri stvaranju ove grafičke tehnike potekle tako što su Rembrandtove grafike utjecale na Castiglionea.

Prema Suriju (2016) William Blake (1757.-1827.) koristio je temperu i u nju miješao jaja kako bi napravio slike za svoje pjesme. Koristio je prešu za svoje monotipije te ih je slikao na krutom kartonu. Osim što je slikao temperom u koju bi dodao jaja, okvirni dio ukrašavao bi vodenim bojama kao kontrast uljnim bojama u sredini. Zatim bi prekrpio ostatak ploče bojom i otiskivao preko početnih obrisa. Dobio bi otprilike po 3 otiska od svake matrice i preko njih bi naknadno crtao koristeći se olovkom ili bi slikao vodenim bojama. Njegova tehnika bila je prilično tajna, držao ju je za sebe i nikad nije zaživjela zbog njegove tajnovitosti ili čak zbog toga što tada nije bio u skladu s vremenom. Monotipija je ponovo zaživjela tek oko 1860.-tih.

Slika 16. William Blake, Sažaljenje, 1795. (monotipija)

Suri (2016) piše da se za vrijeme ponovnog oživljavanja grafike vikont Ludovic Napoleon Lepic (1839.-1889.) koristio procesom koji je nazvao „l'eau-forte mobile“ (mješovita grafika). Pritom bi od jedne ugravirane matrice izradio 85 varijacija tako što bi obrisao podlogu. Naglašavao je kako umjetnik koji se bavi grafikom treba biti slikar i crtač koji zna koristiti iglu i krpku kao što drugi koriste kist i olovku. Lepic je tvrdio da je sam inspirirao novi pravac modernog otiskivanja. Njegovi otisci bili su monootisci, a ne prave monotipije, ali njegovo graviranje je bilo minimalno i pokušaji slikanja na površini pladnja toliko posebni da je spomenut jer je utjecao na budućeg umjetnika Degasa.

Slika 17. Ludovic Lepic, Cesar, 1874. (grafika)

Edgar Degas (1834.-1917.) preuzeo je od Lepica korištenje krpe pri izradi monotipije i postao jedan od najvećih inovatora i praktičara monotipije 19. stoljeća. Degas je unaprjeđivao tehniku više od bilo kojeg umjetnika do tada i učinio monotipiju pristupačnijom. Iskoristio je prednost spontanosti te tehnike i iskoristio njen puni potencijal. Eksperimentirao je ovom tehnikom kako bi riješio nedostatke koji ne bi mogli biti riješeni olovkom ili kistom. Prilikom svog istraživanja Degas je izradio oko 300-500 monotipija. Degasov entuzijizam utjecao je na druge umjetnike tog doba, kao što su Camille Pissarro, Mary Cassatt i Paul Gauguin.

Po Ayres (1991:10) Edgar Degas, francuski slikar, grafičar i kipar, koristio se subtraktivnom metodom da bi formirao plesačice, tj. metodom odstranjivanja viška boje. Često je otiskivao negative s ploče. Prve monotipije koje je stvarao napravljene su subtraktivnom metodom, a kasnije se koristio i aditivnom, tj. klasičnom monotipijom. Također koristio se monotipijom u mnogim svojim pastelnim crtežima.

Slika 18. Edgar Degas: Tri balerine, 1878.-88. (monotipija)

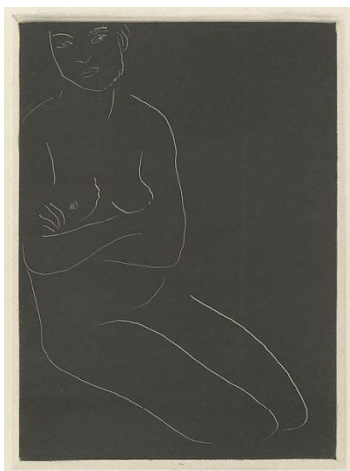
Po Ayres (1991:11) još jedno od poznatijih imena u likovnoj umjetnosti, Paul Gauguin, koristio je vodene boje, umjesto grafičke boje pri izradi monotipije. Nažalost, većina tih radova je uništena. Postoji dokaz da je Gauguin koristio papir umjesto metala za podlogu, tzv. matricu, jer se vidi tekstura površine papira koja se otisnula na papir za otiskivanje. Također je izrađivao monotipije za koje je smatrao da su printane slike. Za ovu tehniku, Gauguin bi prvo bojom prekrpio površinu papira, zatim bi na taj papir prislonio još jedan preko. Na poleđini drugog papira bi pritiskom alata za slikanje slikao. To je postizao tako što bi se pritiskom alata s drugog papira na prvi prenijela boja.

Slika 19. Paul Gauguin, Dva Marquesansa, 1902. (monotipija)

Prema Ayres (1991:111) u kasnom 19. stoljeću nekolicina umjetnika u SAD-u koristila se grafičkom tehnikom monotipije. Thomas Moran izrađivao je svoje slike tako što bi tvrdu površinu prekrpio bojom, koristio se gumama i kistovima pri obradi matrice. Maurice Pendergast izradio je posvemašnu kolekciju aditivne monotipije pri kojoj se koristio uljanim bojama. Često je naknadno otiskivao i negative monotipije. The Terra muzej američke umjetnosti u Chicagu posjeduje opsežnu kolekciju ovih radova.

Po Suriju (2016), zanimanje za monotipiju razvijalo se i u Europi i Americi. Prepreka kontinuiranom razvoju monotipije kroz povijest je činjenica da svaki umjetnik koji se njome koristio nanovo bi je otkrivao na svoj način. Još neki od umjetnika koji su eksperimentirali s njom bili su Pablo Picasso, koji je stvorio oko sto monotipija, Georges Roualt i Henri Matisse. Picasso je prekrivao matricu direktno grafičkom bojom, dok je Matisse uklanjao minimalne količine linijama s matrice prekrivene bojom.

Slika 20. Henri Matisse, Studija golotinje, 1917. (monotipija)

Slika 21. Pablo Picasso, Veličanstveni profil Marije Tereze, 1932. (monotipija)

Prema Ayres (1991:11), u SAD-u umjetnici Michael Mazur, Joseph Solman, Nathan Oliveira, Jasper Johns i Sam Francis također su radili monotipije. Odnedavno su se pojavili novi načini izrade monotipije, bilo da se radi različitim bojama ili načinima njenog nanošenja i uklanjanja, ova grafička tehnika pruža neograničene načine kreativne izrade.

7.VRSTE I METODE IZRADE MONOOTISKA I MONOTIPIJE

Prema Ayres (1991:8) monotipija u tehničkom smislu može se izvesti na više načina, ali najčešća su dva načina – aditivna i reduktivna. U aditivnoj, klasičnoj monotipiji, grafička boja se nanosi direktno na matricu i slika se baš kao što bi se slikalo po papiru ili platnu. S druge strane u reduktivnoj monotipiji matricu u cijelosti prekrivamo bojom i slika se dobiva u negativu uklanjajući višak boje raznim alatima. U obje metode, obrađuje se slika na površini matrice, a zatim se otiskuje na drugu podlogu, najčešće papir. S obzirom na to da postoji više varijacija aditivne i reduktivne monotipije, najčešće se koristi kombinacija obje. Odabir slikarske tehnike, također i matrice, grafičkog alata, boja i načina otiskivanja uvelike utječe na ono što će se otiskivanjem dobiti.

Postoji više vrsta monotipije koje se izrađuju na različite načine, ali im je zajedničko što se od svake može dobiti samo jedan otisak. U ovom diplomskom radu teorijski će se obraditi četiri vrste monotipije, naslovljene kao monotipija nastala redukcijom boje na matrici (reduktivna), monotipija nastala adicijom boje na matricu (aditivna ili klasična), monotipija nastala utiskivanjem crteža na papir (ofset tisak) i monotipija nastala kolažiranjem elemenata na matrici (kolažna).

7.1.Monotipija nastala redukcijom boje na matrici (reduktivna)

Na internetskoj stranici Smart art (2.8.2019.) piše da za razliku od klasične monotipije u reduktivnoj se prvo bojom prekrije odgovarajuća podloga, pa se višak boje uklanja kistom ili nekim drugim priborom. Kada se ova slika otisne na papiru ostaje crna pozadina, a motiv ostaje bijeli. Ako smo uklonili više boje nego što je potrebno onda je lako možemo naknadno nadodati kistom. Ovdje je također potrebno prije rada namočiti papir. Treba paziti da sloj nanese boje preko matrice ne bude predebeo, jer se neće vidjeti linije na otisku, već će se sve razliti.

Ayres (1991:50) tvrdi da je reduktivna metoda poznata kao rad u „tamnom polju“ jer se radi u negativu, što znači da se boja uklanja ili se manipulira njome kako bi se stvorila slika. Ova metoda je vjerojatno po prirodi prvi korak za one koji se bave otiskivanjem. Giovanni Benedetto Castiglione koristio se reduktivnom metodom u 17. stoljeću kada je izradio svoju prvu monotipiju.

Ayres (1991:50) opisuje proces izrade reduktivne monotipije na način da kada se priprema matrica za obrađivanje u ovoj tehnici potrebno je jednolično nanijeti boju tako da bude jednako tamna. Inače se ovaj proces može obavljati tako da se valjkom nanese jednak sloj boje preko matrice. Tada se dobiva slika uklanjanjem boje na razne načine. Npr. crtanje ili slikanje po boji je moguće šiljastim alatom kao što je vršak kista ili čačkalica. O brzini sušenja boje ovisi koliko detaljan rad će se moći napraviti. Iz tog razloga je bolje koristiti boje na uljnoj bazi jer se one sporije suše. S druge strane, kada se koriste boje na vodenoj bazi moguće je nastaviti raditi, samo prije otiskivanja treba namočiti papir. Također je boju moguće uklanjati pomoću krpa, odjeće, kistova, maramica, papirnatih ručnika ili vate.

7.2.Monotipija nastala adicijom boje na matricu (aditivna ili klasična)

Prema Ayres (1991:40) aditivan pristup često se naziva rad u „svijetlom polju“ zato što se slikanje razvija na čistoj podlozi, tj. matrici. Može se koristiti podloga od pleksiglasa koja je pogodna ako se želi skicirati neka slika. Sliku se može postaviti ispod prozirne matrice i ona pritom služi kao skica.

Jedna od prednosti ove tehnike je ta što se može ispraviti moguća pogreška, samo se maramicom ili vatom ukloni onaj dio koji se želi prepraviti. Ako je moguće slikati na papiru ili platnu, neće biti mnogo drugačije na matrici. Čak i početnici mogu sa sigurnošću slikati jer je lako ispraviti moguće pogreške. Sve što se treba napraviti je obrisati nepotrebni dio rupcem, krpom ili nekom drugom vrstom pomoćnog pribora. Ovo pomaže da rad ne izgleda prepravljeno i daje monotipiji svjež izgled. Također boja koja se koristi lako se nanosi na matricu i slobodno klizi po nepropusnoj podlozi što omogućava manipulaciju bojom koja nije moguća u drugim grafičkim tehnikama. Kada se koristi kist za nanošenje boje više je naglašena tekstura kista, što se i primijeti u finalnom otisku. To može biti korisno ako se želi stvoriti kontura ili naznaka dimenzije. S druge strane, energičnim, brzim potezima kistom izražava se kretnja, ekspresija ili raspoloženje. Kada se koristi više tekuće boje, teksture nastale kistom su manje vidljive. Završni efekt ovisi o načinu na koji se boja nanosi. Npr. ako ispustimo kap boje na vlažno područje ona će se razliti, pa je onda možemo razmazati kistom u željene oblike.

Za vrijeme procesa otiskivanja, boja se može razliti po papiru. Razlijevanje uvelike ovisi o tome koliko debeo sloj boje je nanesen i koja vrsta boje je korištena. Bolje je nanijeti tanak i ujednačen sloj. Ako se za vrijeme slikanja nanosi više slojeva boje jedan preko drugog,

moguće je dobiti različite efekte. Ako se manje pigmentirana boja nanese u više slojeva doimać će se kao glazura, dok je više pigmentiranom bojom moguće prekrivati one prvotno nanesene. Jednom kada se rad otisne može se vidjeti da ostatak slike na matrici odražava otisak na papiru. Taj ostatak boje naziva se duh.

7.3. Monotipija nastala utiskivanjem crteža na papir (ofset tisak)

Prema stranici Bill Chambersa (25.8.2019.) ofset tisak, nazvan još i kao crtanje s tragovima, vrsta je linijske monotipije koja je jedinstvena po mekom prijelazu. Takvim prijelazom moguće je dobiti efekt sličan toniranju i crtama u graviranju. Sve što treba napraviti je u jednakom sloju nanijeti boju preko matrice, postaviti čisti papir preko i direktno crtati tankim štapićem. Kada se papir ukloni, linije će ostati na njemu. Također je moguće otisnuti sliku koja je nastala na matrici i tako dobiti negativ. Kada su linije više skupljene, dobiju se tamnija područja, a meki tonovi i prijelazi dobiju se pritiskom papira rukom na određenim dijelovima. Varijacijom pritiska olovke ili kakvog drugog štapića koji se koristi pri crtanju, ostaju različite linije na papiru.

7.4. Monotipija nastala kolažiranjem elemenata na matrici (kolaž)

Prema Smart art stranici (2.8.2019.) ova vrsta monotipije drugačija je od ostalih. Razlikuje se po tome što se radovi dobivaju tako da se između matrice i papira umetnu oblici ili npr. biljke, lišće itd. Ti oblici mogu biti raznih veličina i oblika, mogu biti prešani organski materijali, kao što su lišće i cvijeće, ili pak materijali s kojima možemo postići teksturu, npr. plastična smjesa.

Kolažno otiskivanje je manipulacija papira koji se dodaje na obojenu matricu i zatim otiskuje. U većini slučajeva, u monotipiji se otiskuje na prazan papir, tako da je točno vidljivo ono što će biti otisnuto, tj. što će ostati na tom praznom papiru. No s kolažnim otiskivanjem kreira se slika tako što se na prebojanu podlogu, tj. matricu dodaje dio po dio onog što se želi otisnuti. To može biti i papir koji se prethodno oblikuje u željene oblike. Kada je papir otisnut preko takve matrice pozadina će biti crna, a nadodani oblici bijeli.

Kolažna monotipija može poslužiti i kao dobar način za izradu albuma ili kao tehnika ukrašavanja fotografija ili portreta.

Ayres (1991:113) tvrdi da su šablone koje se koriste elementi koji sprječavaju boju da dopre do područja koja se ne želi obojiti. Postoje razne organske ili izrađene šablone, primjerice lišće, razne folije, izolir traka ili se mogu izrezati željeni oblici od debljeg papira. Oblici također mogu biti izrezani od izdrživog, tankog metala, plastike ili kartona, koji se postavljaju na prebojanu podlogu i preko se nanosi boja. Samo oni dijelovi koji nisu prekriveni izrezanim šablonama bit će obojeni.

8. GRAFIKA U OSNOVNOJ ŠKOLI

„Grafika u osnovnoj školi razvija u učenika smisao za grafičku stilizaciju i transpoziciju oblika na nov grafički govor, govor crno-bijelog ritma, ploha, linija, točaka, mrlja i ostalih elemenata grafičkog izražavanja“ (Jakubin:1990:206). Naime, kada se učenik u svom likovnom radu koristi bojom bolje percipira tonove i raskoš boja te odnos među njima. Osim razvijanja kreativnosti i mašte, učenik grafiku može primijeniti u životu. Grafika će ih uvesti u svijet oblikovanja i izrade školskih plakata, pozivnica, čestitki itd.

Po Jakubinu (1990:206), u primarnom obrazovanju s učenicima se obrađuje teoretski dio. On pokriva sve grafičke tehnike, ali ne opširno, već samo ukratko o svima kako bi se uvelo učenike u grafiku. Tek nakon četvrtog razreda osnovne škole učenici detaljnije obrađuju grafičke tehnike kroz praktični dio. U nižim razredima upoznaju drvorez, linorez, gipsorez, kartonski tisak, monotipiju, dok u višim razredima, ako je škola adekvatno opremljena, imaju mogućnost u izbornoj nastavi likovne kulture prakticirati litografiju, sitotisak i suhu iglu.

„U osnovnoj školi primjenjuju se samo tehnike visokog tiska, odnosno oni postupci u kojima se boja nanosi na površinu matrice. Prema sadašnjem programu, grafika se obrađuje od 4. razreda, iako neki jednostavniji postupci mogu biti primijenjeni i ranije. Tiskanje s prirodnih struktura može biti jednostavan uvod u grafiku. Svaka prirodna struktura (list neke biljke, presjek nekog ploda, drvo) ili umjetna struktura (tkanje, razni predmeti s reljefnim izbočinama) može poslužiti kao prva matrica“ (Babić:1985:27).

Danas se po HNOS-u (2006), grafika uvodi već od 2. razreda osnovne škole kroz grafički dizajn u nastavnoj cjelini Točka i crta.. U trećem razredu, prema nastavnoj temi Ritam-omjeri veličina likova, učenici se približavaju grafici kroz pomoćnu grafičku tehniku monotipije, dok se u 4. razredu bave grafikom prema nastavnoj temi Kontrast i dominacija boja, oblika i veličina.

9.PRIPREMA ZA ISTRAŽIVANJE

Prije održavanja satova u nižim razredima osnovne škole i provođenja istraživanja napravljeno je vlastito istraživanje, teorijski i praktično, različitih vrsta monotipije. Tehnika monotipije jedna je od najjednostavnijih tehnika za provođenje u osnovnoj školi po izvedbi, pristupačnosti po boji, alatu za slikanje i mogućnosti izvedbe na raznim matricama. U ovom slučaju korištena je prozirnica za papir. Još jedna prednost je što se otiskuje bez preše.

9.1.Istraživanje monotipije nastale redukcijom boje na matrici

Pri izradi ove vrste monotipije korišteni su razni predmeti za uklanjanje boje kao što su čačkalice, vata, blazinice, kist i vršak kista. Prvo je potrebno nanijeti ujednačen sloj crne tempere pomiješane s glicerinom. Boja je u početku nanošena kistom, ali kasnije je upotrebljivan valjak. Valjak omogućuje brže i ujednačenije nanošenje od kista. Kada je boja nanosena, višak je uklanjan čačkalicama i vrškom kista. Prvo su napravljene obrisne crte, a zatim vatom i kistom odstranjivani veći dijelovi.

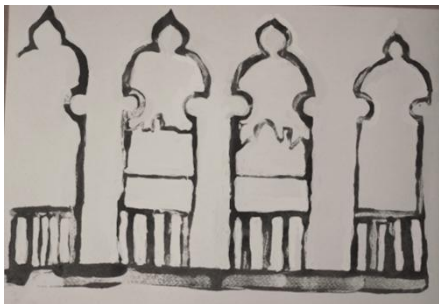

Slika 1.Reduktivna monotipija

9.2. Istraživanje monotipije nastale adicijom boje na matrici

Za aditivnu (klasičnu) vrstu monotipije korištena je grafolija kao matrica, kist, crna boja pomiješana s glicerinom, valjak za otiskivanje i papir. Papir je potrebno malo namočiti pomoću vode u spreju kako se ne bi nanijelo previše, što bi uzrokovalo razlijevanje otiska na papiru. Kada se nanese manje vode boja se lakše prima pri otiskivanju. Na grafoliju slika se motiv kistom nanoseći temperu s glicerinom te ga se otiskuje na papir. Treba paziti na količinu boje. Ako se pretjera, razliti će se pri otiskivanju, a ako se stavi premalo postoji mogućnost da će se osušiti pa se slika neće moći u potpunosti otisnuti na papir. Također, potrebno je odrediti količinu glicerina. Ako se doda previše, boja se više razlijeva nakon otiskivanja, a ako dodamo manje brzo će se osušiti. Otiskivanje je odrađeno ručno pomoću valjka uz dovoljno čvrst pritisak. Treba paziti da se papir ne pomiče tijekom otiskivanja kako se boja ne bi razlila. Nakon otisnute monotipije potrebno ju je potpisati, i to na način da u lijevi donji kut pišemo tehniku kojom smo se koristili – monotipija, u sredinu naziv našeg rada, a u desni kut ime prezime i godinu.

Slika 2. Aditivna monotipija

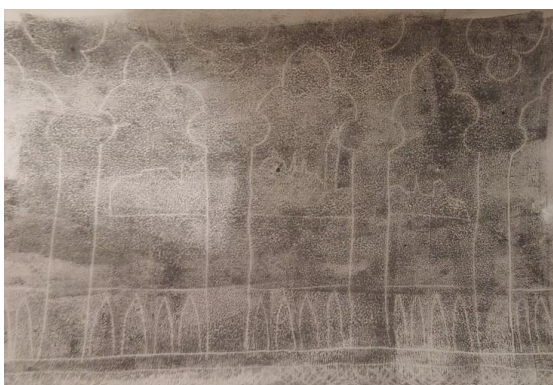
9.3. Istraživanje monotipije nastale utiskivanjem crteža na papir

Kod ove tehnike matricu pripremamo kao i za reduktivnu monotipiju. Prvo se prekrije ujednačeni sloj crne tempere pomiješane s glicerinom preko cijele matrice. Izvodi se na način da se blago namočeni papir stavi preko matrice prekrivene bojom. Na poleđini papira vrškom kista ili štapićem ocrtavaju se linije. Nakon uklanjanja papira, linije koje su ocrtane na poleđini ostaju crne na drugoj strani papira. U ovoj vrsti monotipije postižu se finije definirane linije i obrisi.

Slika 3. Ofset tisak – pozitiv

Kada se koristi ofset tiskak, moguće je prisloniti drugi papir za otiskivanje na sliku koja je ostala na matrici, te prijeći valjkom preko. Tako se dobije otisak koji je negativ monotipije nastale utiskivanjem.

Slika 4. Ofset tisak – negativ

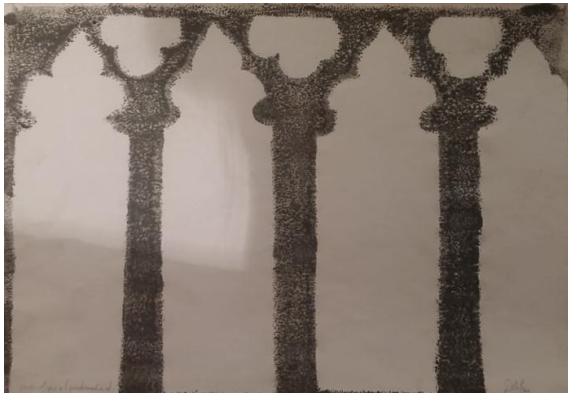
9.4. Istraživanje monotipije nastale kolažiranjem elemenata na matrici

U kolažnoj monotipiji rad se izrađuje na način da pomoću kolažnih oblika koje postavljamo na matricu postizemo plohe različitih oblika i veličina i isto tako različite teksture.

„Potrebno je još razlikovati plohu od plošnog, kao u slučaju plošno istanjene mase. List papira ili list sa drveta su vrlo tanki i ulaze u definiciju o nenaglašenoj trećoj dimenziji; ipak, oni su i taktilni, ruka može osjetiti njihovu minimalnu masu pa ih masama i nazivamo, ali plošnim. Pri radu s djecom plošnost možemo osvještavati upotrebom kolaž papira.“ (Likovna kultura:26.9.2019.)

„Riječ tekstura dolazi od lat. *textura* - tkanje, tkanina, sklop, sastav, i vidimo kako je povezana sa riječima tkanje, tekstil, i s rječju tekst. Lako si možemo predočiti kako se radi o određenom nizanju i prepletu sitnih elemenata (slova, niti, zrnca) koji zajedno stvaraju dojam hrapavosti, obrađenosti neke površine.“ (Likovna kultura:26.9.2019.). Ako želimo postići različite teksture u izradi rada možemo kistom stvoriti iluziju hrapavosti.

Za razliku od ostalih vrsta monotipije u ovoj se koriste šablone. Prvo je potrebno izraditi od tvrdog papira oblike koje ćemo izrezati škaričama. Na prethodno prekrivenu bojom matricu postavljaju se oblici te preko papir. Nakon što se valjkom prijeđe preko papira oblici će ostati bijeli, a pozadina crna. Osim oblika koje je potrebno izrezati od tvrdog papira može se također koristiti i nekim drugim predmetima, npr. ptičjim perjem, lišćem, cvjetovima itd.

Slika 5.Kolažna monotipija

10.MONOTIPIJA U RAZREDNOJ NASTAVI - ISTRAŽIVANJE

10.1.Cilj i problem istraživanja

Cilj: Istražiti dječje likovno stvaralaštvo u okviru nastave predmeta Likovna kultura izvedbom grafičkog otiska i uporabom različitih vrsta monotipije

Problem istraživanja: Istražiti mogućnost i moguće specifične pristupe tehnici monotipije u nastavi Likovne kulture u primarnom obrazovanju. Na većem broju dječjih likovnih uradaka analizirati i vrednovati uspješnost izvedbe u aspektima tehničke izvedbe, likovnosti i originalnosti.

10.2.Metodologija istraživanja

10.2.1.Ispitanici

Istraživanje je provedeno u Osnovnoj školi Privlaka u Privlaci. Ispitanici su učenici 1. razreda učiteljice Elizabete Carić, učenici 2. razreda učiteljice Jadranke Begonje, učenici 3. razreda učiteljice Nine Lovrin i 4. razreda učiteljice Zorenije Malvoni. U istraživanju je sudjelovalo 12 učenika 1. razreda, 19 učenika 2. razreda te po 14 učenika 3. i 4. razreda, odnosno 59 učenika u cijelom istraživanju (N = 15).

10.2.3.Vrsta, metoda tehnika i instrumenti istraživanja

Vrsta istraživanja koje se provodilo je transversalno. Metoda istraživanja je kauzalna eksperimentalna. Tehnika istraživanja je analiza dječjih radova, a instrument za prikupljanje podataka su dječji likovni radovi.

10.3.Postupak istraživanja

Prije provođenja istraživanja prikupile su se odgovarajuće suglasnosti ravnatelja škole i učiteljica sva četiri razreda nad kojima se istraživanje vršilo, kako bi roditelji odobrili sudjelovanje učenika. Istraživanje je provela Diana Lokas, studentica 5. godine Učiteljskog

studija, autorica ovog istraživanja. Istraživanje se provelo na javnom satu Likovne kulture, u svibnju 2019. godine, sukladno izvedbenom planu i programu određenog razreda. U 1. razredu Osnovne škole Privlaka 15. svibnja, 2. razredu 14. svibnja, 3. razredu 29. svibnja i 4. razredu 2. svibnja. Sat je trajao 45 minuta. Nakon pripremanja radnih jedinica i demonstracije rada s različitim vrstama monotipije za pojedini razred, učenicima se objasnio likovni problem. Predviđeni motiv je vizualni (kukac), za sva četiri razreda, dok su likovni problemi različiti, ovisno o planu i programu za određeni razred.

10.4.Obrada rezultata

Metoda istraživanja koja se provela je kvalitativna. Ovim istraživanjem utvrdila se zastupljenost monotipije na satovima Likovne kulture. U svrhu provjere problemskog pitanja izrađeni su kriteriji za procjenu kvalitete i uspješnosti u obavljanju zadanog zadatka. Na temelju tih kriterija učenici su razvrstani u tri kategorije: vrlo uspješan, uspješan i manje uspješan. Broj učenika za svaku kategoriju dobija se analizom dječjih radova.

Tablica 1. Kriteriji vrednovanja

VRLO USPJEŠAN	-učenik u potpunosti shvatio zadatak i samostalno odrađuje zadanu temu -rad kreativan, originalan i uredan -vrlo uspješno riješen likovni problem -vrlo uspješno vladanje tehnikom monotipije -kvalitetan otisak, vrlo uspješno postavljen na papir, ispunjenost papira
USPJEŠAN	-učenik shvatio zadatak, potreban poticaj za ispravljanje manjih grešaka -kreativan rad, malo manje uredan -uspješno realiziran likovni problem -vladanje tehnikom monotipije uz poticaj -dobra kvaliteta otiska, uspješno otisnut na papir, ne u potpunosti zadovoljena -ispunjenost papira

MANJE USPJEŠAN	-učenik polovično odradio zadatak -nesamostalnost u radu monotipijom -nedostaje maštovitosti i urednosti -neuspješno realiziran likovni problem -manje uspješna kvaliteta otiska

10.5. Analiza uspješnosti radova 1. razreda

Nastavna jedinica   1. Cjelina: Točka i crta   2. Nastavna tema: Crte po toku i karakteru   3. Likovno područje: Grafika   4. Likovni problemi (ključni pojmovi): točka, crta, skupljeno/raspršeno, niz   5. Motiv: a) vizualni: kukac b) nevizualni: c) likovni i kompozicijski elementi kao motiv i poticaj: 6. Likovno tehnička sredstva i likovne tehnike: klasična monotipija

U 1. razredu Osnovne škole Privlaka održan je sat Likovne kulture s 12 učenika učiteljice Elizabete Carić. Nastavna tema ovog sata je *Crte po toku i karakteru* u cjelini *Točka i crta*. Za likovni problem korišten je niz te pojam skupljeno-raspršeno s motivom kukca. Likovni rad odrađen je u tehnici monotipije (klasične) pomoću crne tempere i glicerina. Obrazovni zadatak ovog sata bio je usvajanje i prepoznavanje rada monotipijom, razvijanje mašte, vježbanje sposobnosti.

Oblik rada bio je frontalni, individualni te je učenicima kroz fotografije, reprodukcije i razgovor predstavljena grafička tehnika monotipije. Vrsta monotipije koju su koristili je klasična monotipija koja im je demonstrirana na početku sata. Učenici prvog razreda prvi put se susreću s ovom vrstom grafike. Nakon motivacijskog dijela sata, u kojem su učenici kroz

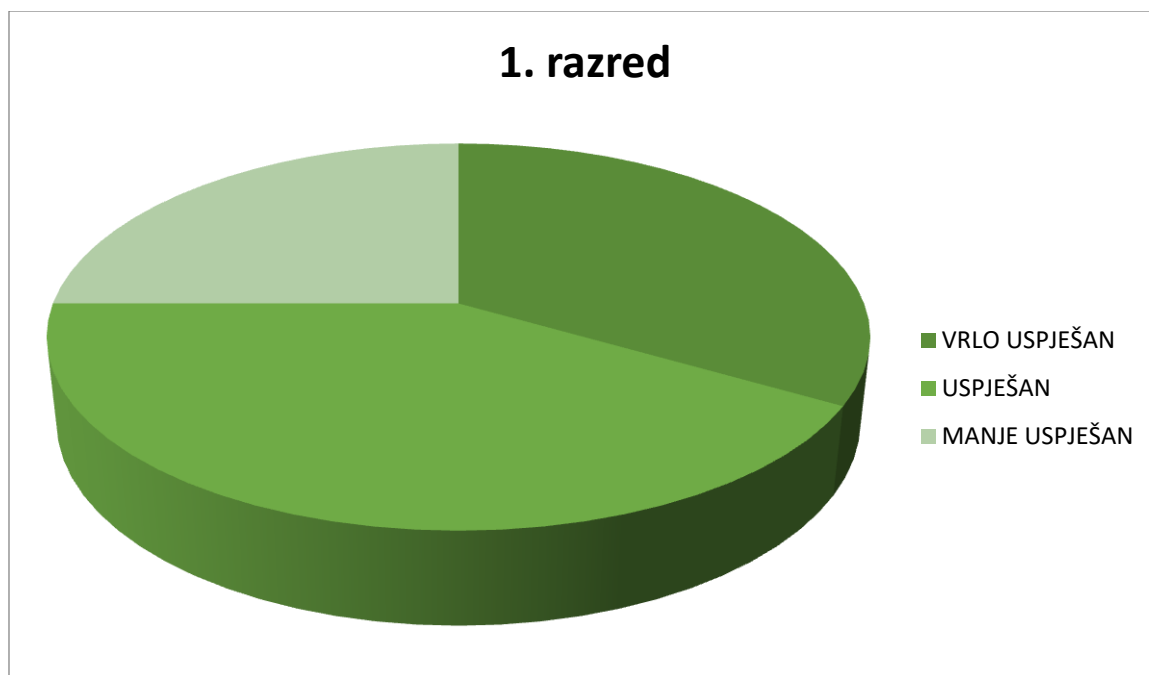
razgovor i približavanje motivu kroz fotografije došli do zaključka, najavljen im je današnji zadatak. Svaki učenik zamislio je svoje kukce u formaciji kruga i pomoću monotipije prenio ih na papir. Poteškoće koje su se javljale pri izvedbi dječjih likovnih radova obuhvaćaju određivanje debljine sloja boje koja treba biti nanijeta na prozirnicu. Učenicima koji su nanijeli više boje od potrebnog na matricu, otisak bi se pri otiskivanju razlio po papiru. S druge strane manjak boje na matrici rezultira brzim sušenjem boje te se ona u takvom obliku teže otiskuje na papir.

Nakon analize uspješnosti radova, 4 su vrlo uspješna, 5 uspješno i 3 manje uspješna.

Tablica 2. Uspješnost radova 1.razreda

VRLO USPJEŠAN	4
USPJEŠAN	5
MANJE USPJEŠAN	3

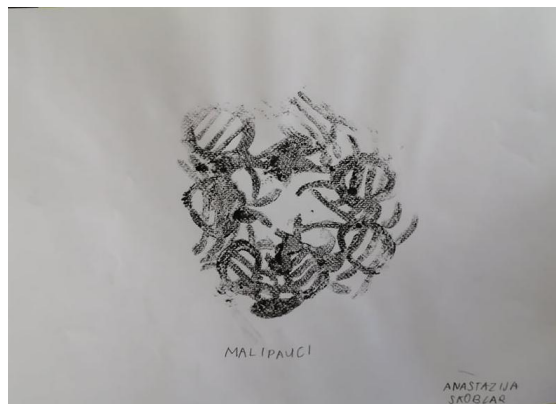
Graf 1. Uspješnost radova 1. razreda

Vrlo uspješni radovi

Slika 6. Matilda

Slika 7. Anastazija

Za vrlo uspješne radove izdvojeni su radovi učenika koji su u potpunosti shvatili zadatak i uspješno koristili tehniku monotipije. Na njima je uredno i kreativno prikazan zadani likovni problem, tj. postignut je niz izmišljenih kukaca u formaciji kruga. Otisak je vrlo uspješno postavljen na papir.

Na slici 6. uspješno je korištena tehnika monotipije, učenica je samostalno i vrlo uspješno riješila likovni problem. Motivi su poredani u nizu u formaciji kruga, iako otisak nije u potpunosti otisnut. Vrlo uspješna popunjenost papira i otisak je pravilno postavljen na papir.

Na slici 7. učenica je ovladala tehnikom monotipije, likovni problem je riješen te je otisak pravilno otisnut na papir. Rad je uredan, otisak vrlo uspješno centriran.

Uspješni radovi

Slika 8. Bartol

Slika 9. Gabriela

Na radovima koji su odabrani za uspješne vidi se kreativnost i urednost, ali je kvaliteta otiska manja. Također, na nekima je djelomično obavljen likovni zadatak.

Rad učenika Bartola na slici 8. jako je kreativan i originalan s mnoštvom elemenata , ali nije riješen likovni problem. Nije postignut niz, formacija kruga je slabije izražena. Otisak je uspješno postavljen na papir i dobra je ispunjenost papira, ali je većina elemenata razlivena zbog većeg dodavanja boje.

Na slici 9. prikazan je uredan rad s postignutim nizom i riješenim likovnim problemom. Otisak je dobro postavljen na papiru. Elementi su djelomično otisnuti, na nekim mjestima se razlila boja.

Manje uspješni radovi

Slika 10. David

Slika 11. Vito

Manje uspješni radovi razlikuju se po tome što zadatak nije u potpunosti ispunjen te je učenicima bila potrebna pomoć. Nije prikazan niz u formaciji kruga i nedostaje urednosti. Nešto lošija kvaliteta otiska.

Slika 10. prikazuje rad učenika Davida na kojem je polovično odrađen zadatak, nedostaje urednosti. Rad je kreativan, ali nije realiziran likovni problem. Kvaliteta otiska manje uspješna.

Rad učenika Vite na slici 11. sadrži djelomično ostvaren niz. Nedostaje urednosti. Manje uspješna kvaliteta otiska, boja se razlila na nekim dijelovima.

10.6. Analiza uspješnosti radova 2. razreda

Nastavna jedinica

1. Cjelina: Boja

2. Nastavna tema: Kontrast svjetlo-tamno

3. Likovno područje: Grafika

4. Likovni problemi (ključni pojmovi): kontrast, suprotnost svjetlo-tamno

5. Motiv: a) vizualni: kukac

b) nevizualni:

c) likovni i kompozicijski elementi kao motiv i poticaj:

6. Likovna tehnička sredstva i likovne tehnike: reduktivna monotipija

U 2. razredu Osnovne škole Privlaka kod učiteljice Elizabete Carić održan je sat Likovne kulture na kojem je bilo prisutno 19 učenika. Prema nastavnom planu i programu obradili smo nastavnu temu *Kontrast svjetlo-tamno* u cjelini *Boja*. Likovni problem ovog nastavnog sata je kontrast, a motiv je bio vizualni (kukac). Likovni rad odrađen je u tehnici monotipije (reduktivne) pomoću crne tempere i glicerina. Obrazovni zadatak ovog sata bio je usvajanje i prepoznavanje rada monotipijom, razvijanje mašte, vježbanje sposobnosti.

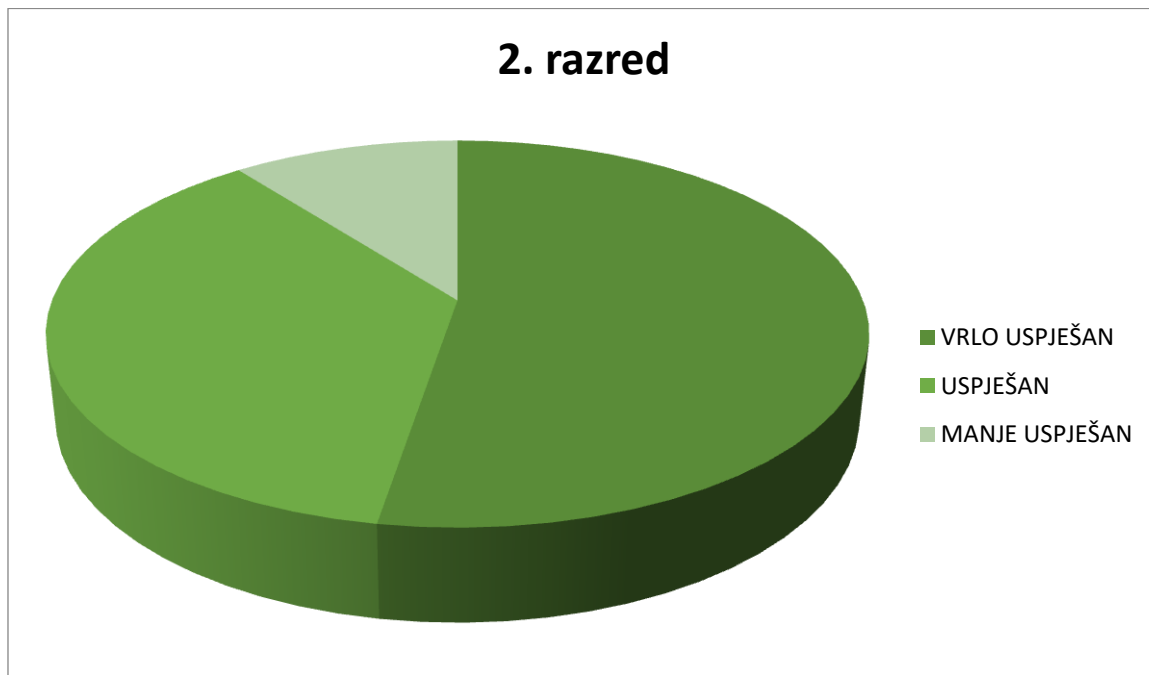
Oblik rada bio je frontalni, individualni te je učenicima kroz fotografije, reprodukcije i razgovor predstavljena grafička tehnika monotipije. Vrsta monotipije koju su koristili je reduktivna, a ista im je demonstrirana na početku sata. Nakon motivacijskog dijela sata u kojem su smišljali svoje originalne kukce, najavljen im je današnji zadatak. Na kraju nastavnog sata radovi su analizirani i utvrđen je veći broj vrlo uspješnih radova.

Prilikom analize dječjih radova 10 ih je izdvojeno kao vrlo uspješnih, 7 uspješnih i 2 manje uspješna.

Tablica 3. Uspješnost radova 2. razreda

VRLO USPJEŠAN	10
USPJEŠAN	7
MANJE USPJEŠAN	2

Graf 2. Uspješnost radova 2. razreda

Vrlo uspješni radovi

Slika 12. Ante

Slika 13. Monika

Vrlo uspješni radovi imaju kvalitetne otiske koji su pravilno otisnuti. Učenici su samostalni pri korištenju monotipije i vrlo uspješno vladaju tehnikom. Ispunili su likovni zadatak. Radovi su uredni.

Rad učenika Ante na slici 12. ima kvalitetan otisak, dobro je postavljen na papir i ispunjava ga. Rad je uredan, iako nije u potpunosti uklonjen višak crne boje u pozadini. Linije su čiste i izražajne, što naglašava kontrast.

Na slici 13. likovni problem je riješen. Rad se izdvaja od ostalih po kreativnosti i urednosti. Vrlo uspješno prikazan kukac reduktivnom monotipijom. Učenica je samostalna pri izradi otiska i ne treba dodatni poticaj.

Uspješni radovi

Slika 14. Marko

Slika 15. Gabi

Za uspješne radove izdvojeni su oni u kojima je učenik/ica shvatio/la zadatak, ali im je bio potreban poticaj. Uspješno realiziran likovni problem, no nedostaje urednosti. Dobra kvaliteta otiska uz male nedostatke, nedovoljno ispunjen papir. Slabija ovladanost tehnikom.

Na slici 14. otisak je dobre kvalitete. Dobra ovladanost tehnikom, no nije u cijelosti uklonjen višak boje.

Slika 15. prikazuje rad koji je dobro otisnut, ali nedostaje urednosti, otisak manje kvalitete. Rad je kreativan i odudara od ostalih naznakom trodimenzionalnog prikaza kukca s bočne strane.

Manje uspješni radovi

Slika 16.Vita

Slika 17.Vice

Manje uspješne radove karakterizira manjak urednosti i slabija kvaliteta otiska. Tehnička izvedba je nešto lošija od uspješnih radova i učenicima je bio potreban dodatni poticaj pri izradi.

Rad učenice Vite na slici 16. jako je kreativan, ali je otisak manje kvalitete. Nešto manja ovladanost tehnikom.

Slika 17. prikazuje rad kojemu je potrebno više urednosti i bolji položaj na papiru, te više ispunjenosti papira. Učeniku je bio potreban dodatan poticaj.

10.7. Analiza uspješnosti 3. razreda

Nastavna jedinica

1.Cjelina: Ploha

2.Nastavna tema: Ritam – omjeri veličina likova

3.Likovno područje: Grafika

4.Likovni problemi (ključni pojmovi): grafika, monotipija, ritam, odnos

5.Motiv: a)vizualni: kukac

b)nevizualni:

c)likovni I kompozicijski elementi kao motiv i poticaj:

6.Likovno tehnička sredstva i likovne tehnike: kolažna monotipija

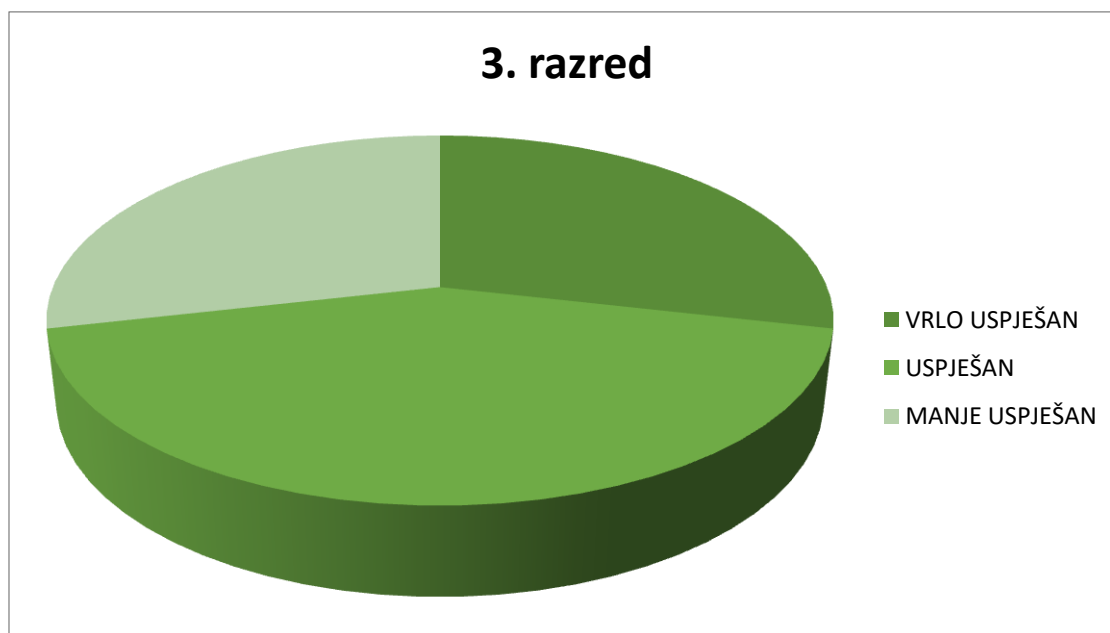
U 3. razredu Osnovne škole Privlaka održan je sat likovne kulture s 14 učenika učiteljice Nine Lovrin. Nastavna tema, prema nastavnom planu i programu ovog sata, je Ritam – omjeri veličina likova u cjelini Ploha. Likovni problem je ritam i odnos likova. Likovni rad odrađen je u tehnici monotipije (kolažne) pomoću crne tempere i glicerina. Obrazovni zadatak ovog sata bio je usvajanje i prepoznavanje rada monotipijom, razvijanje mašte, vježbanje sposobnosti.

Oblik rada bio je frontalni u grupama po dvoje učenika te je učenicima predstavljena grafička tehnika monotipije. Učenici 3. razreda nisu bili u toliko u doticaju s grafikom, osim tehnike pečatnog otiska, dok se s monotipijom susreću prvi put. Nakon motivacijskog dijela sata, najavljen im je današnji zadatak, otisak kukaca pomoću kolažne monotipije ostvarujući ritam i odnos veličina među likovima. Od 7 radova, 3 je izdvojeno kao vrlo uspješan rad, 2 uspješna i 2 manje uspješna.

Tablica 4. Uspješnost radova 3. razreda

VRLO USPJEŠAN	2
USPJEŠAN	3
MANJE USPJEŠAN	2

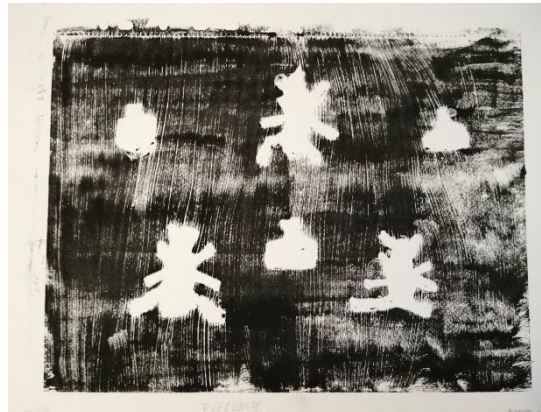
Graf 3. Uspješnost radova 3. razreda

Vrlo uspješni radovi

Slika 18. Damjan i Andrej

Slika 19. Dino i Sara

Vrlo uspješni radovi izdvajaju se po izvršenom likovnom zadatku, riješenom likovnom problemu i kvaliteti otiska. Ispunjenost papira i čisti elementi nakon otiskivanja. Učenici su bili prilično samostalni pri izradi i nisu trebali dodatan poticaj.

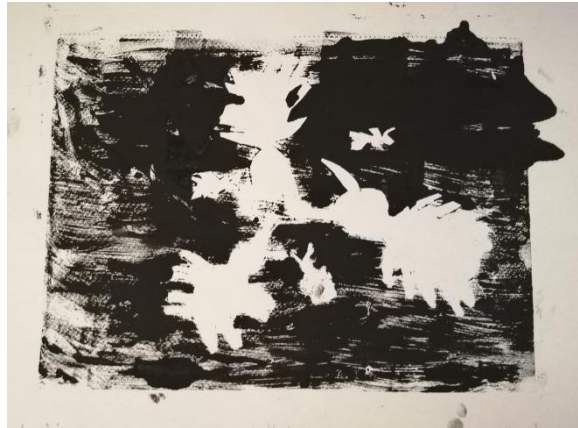
Rad. učenika Damjana i Andreja na slici 18. interpretiran je kao vrlo uspješan. Elementi su čisto otisnuti i postignut je ritam te postoji odnos veličina likova, što upućuje na to da su učenici shvatili zadatak i odradili likovni problem.

Na slici 19. Prikazan je pravilno postavljen otisak koji ispunjava papir. Elementi su u međuodnosu u kojem postoji ritam, ali isto tako postoji odnos veličina likova. Elementi su raspoređeni vrlo uspješno na papiru.

Uspješni radovi

Slika 20. Mare i Marin

Slika 21. Marijan

Na uspješnim radovima nedostaje urednosti, previše je nanese boje i razlijeva se pri otiskivanju. Nije u potpunosti ostvaren ritam likova dok ipak postoji odnos veličina među likovima.

Na slici 20. prikazan je rad na kojem je djelomično riješen likovni problem. Iako postoji odnos veličina likova, ritam je postignut u maloj mjeri. Otisak je dobre kvalitete i pokrivenost papira je zadovoljavajuća, ali elementi nisu dobro raspoređeni.

Slika 21. je rad učenika Marijana na kojem je prisutan ritam likova, ali položaj istih i njihova raspoređenost na papiru nije u potpunosti uspješna. Postignut je odnos veličina likova. Nedostaje urednosti, boja se razlila.

Manje uspješni radovi

Slika 22. Matej i Nikola

Slika 23. Maja i Roko

Kao manje uspješni radovi, odabrana su dva rada na kojima kvaliteta otiska nije u potpunosti zadovoljavajuća i nedostaje urednosti. Nije uočljiv odnos veličina likova i iako postoji ritam među elementima, oni su skupljeni na sredinu papira. Učenicima je trebao dodatan poticaj.

Na slici 22. prikazan je rad kojem nedostaje urednosti. Otisak je na nekim mjestima slabije otisnut, a u pozadini se vide jasni tragovi kista prilikom nanošenja boje što rad čini neurednijim. Tragovi kista su naglašeni zbog sušenja tempere u kojoj je bilo premalo glicerina i jakog upiranja kistom.

Na slici 23. također su vidljivi tragovi kista koji su rezultat nepravilnog nanošenja boje. Učenike se poticalo na slabiji pritisak kista i ujednačene poteze. Elementi su skupljeni na sredinu papira. Postoji ritam među likovima, ali nije naglašen odnos veličina među njima.

10.8. Analiza uspješnosti 4. razreda

Nastavna jedinica

1. Cjelina: Ploha

2. Nastavna tema: Ritam – omjeri veličina likova

3. Likovno područje: Grafika

4. Likovni problemi (ključni pojmovi): grafika, monotipija, ritam, odnos

5. Motiv: a) vizualni: kukac

b) nevizualni:

c) likovni i kompozicijski elementi kao motiv i poticaj:

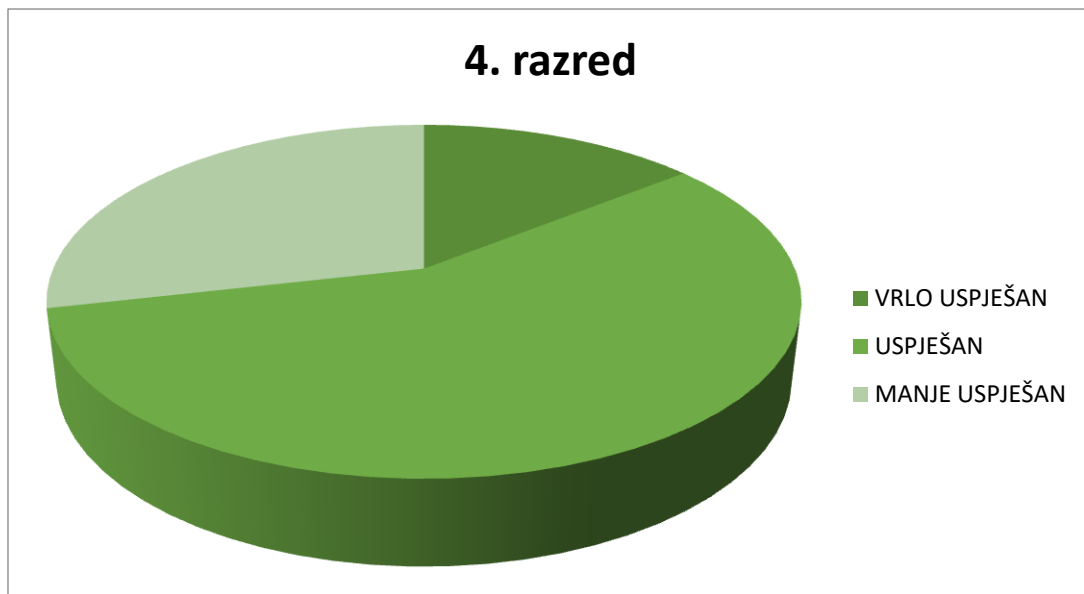
6. Likovna tehnička sredstva i likovne tehnike: reduktivna monotipija

U 4. razredu Osnovne škole Privlaka održan je sat Likovne kulture s 14 učenika učiteljice Elizabete Carić. Prema nastavnom planu i programu obrađena je nastavna tema *Ritam-omjeri veličina likova* u cjelini *Ploha*. Oblik rada bio je frontalni, individualni, a motivirani su kroz zagonetku, fotografije i reprodukcije. Za motiv su korištene pčele u likovnoj tehnici reduktivne monotipije. Učenici se nisu ranije susreli s tehnikom monotipije, no svladali su je uz dodatni poticaj i demonstraciju. Od 14 likovnih radova 2 je odabrano za vrlo uspješne, 8 radova za uspješne i 4 za manje uspješne.

Tablica 5. Uspješnost radova 4. razreda

VRLO USPJEŠAN	2
USPJEŠAN	8
MANJE USPJEŠAN	4

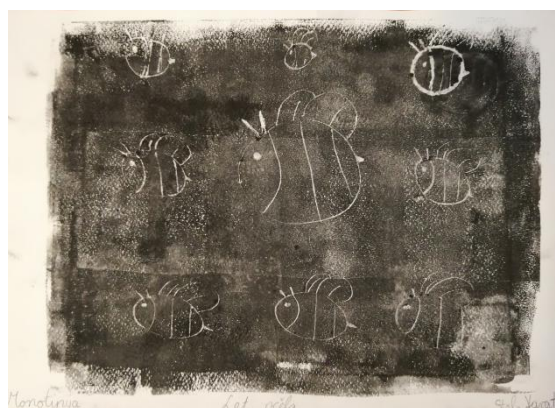
Graf 4. Uspješnost radova 4. razreda

Vrlo uspješni radovi

Slika 24. Dina

Slika 25. Stela

Vrlo uspješni radovi izdvojeni su po tome što su učenici shvatili likovni zadatak i vrlo uspješno ovladali tehnikom monotipije iako se s njom susreću prvi put. Linije elemenata su čiste i jasne, a crna boja koja čini pozadinu je jednoliko nanesena.

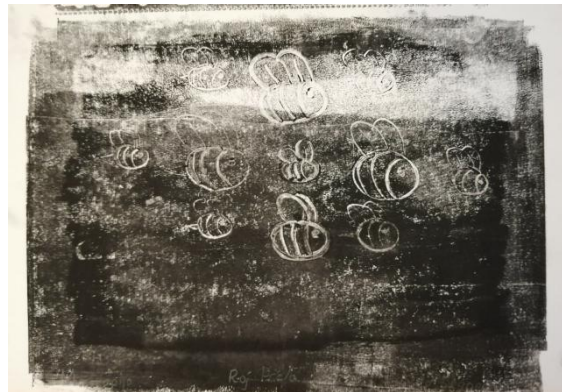
Likovni rad učenice Dine na slici 24. odabran je za vrlo uspješan zbog kvalitete otiska, jasnih linija elemenata i urednosti. Također riješen je likovni problem.

Na slici 25. je rad na kojem je također ispunjen likovni zadatak i postoji ritam među elementima, a u nešto manjoj zadovoljen je odnos veličina likova.

Uspješni radovi

Slika 26. Nikolina

Slika 27. Nela

Radovi su nešto manje kvalitetnijeg otiska nego vrlo uspješni. Likovni problem je riješen, ali nedostaje urednosti. Potreban bolji položaj elemenata na papiru.

Rad učenice Nikoline na slici 26. ima manje kvalitetan otisak od vrlo uspješnih radova. Likovni problem nije u potpunosti riješen, a boja se na nekim dijelovima razlila.

Na slici 27. prikazan je radna kojem je ispunjen likovni zadatak. Položaj elemenata nije dovoljno centriran, elementi su stisnuti više uz gornji rub. Slabija ispunjenost papira. Linije motiva su izražajne i lijepo naglašene.

Manje uspješni radovi

Slika 28. Petra

Slika 29. Krševan

Manje uspješni radovi imaju otisak slabije kvalitete, nedostaje urednosti i zadatak nije u potpunosti obavljen. Učenici nisu riješili likovni problem. Bio im je potreban dodatni poticaj za rad.

Rad učenice Petre na slici 28. sadrži elemente koji nisu dobro postavljeni na papiru. Nedovoljna pokrivenost papira, nije ispunjen likovni problem.

Na slici 29. otisak je manje kvalitete, mjestimično postaje proziran zbog nedovoljno boje i brzog sušenja. Iako je ispunjenost papira dobra, nedostaje ritam i odnos veličina među likovima.

10.9. Rezultati istraživanja

Učenici su u osnovnoj školi upoznati samo s nekim grafičkim tehnikama kroz teoriju, dok se u praksi koriste rijetkima. Monotipija se zbog jednostavnosti izvedbe može izvoditi u nižim razredima. Ona može poslužiti kao jedna vrsta uvođenja djece u svijet grafike, upravo zbog jednostavnosti otiskivanja. Za monotipiju nije potrebna preša, za matricu može poslužiti bilo kakva nepropusna podloga, kao primjerice u ovom istraživanju korištena prozirnica za papir te se lako izvodi. Iako je monotipija prikladna za učenike nižih razreda osnovne škole, nije toliko zastupljena.

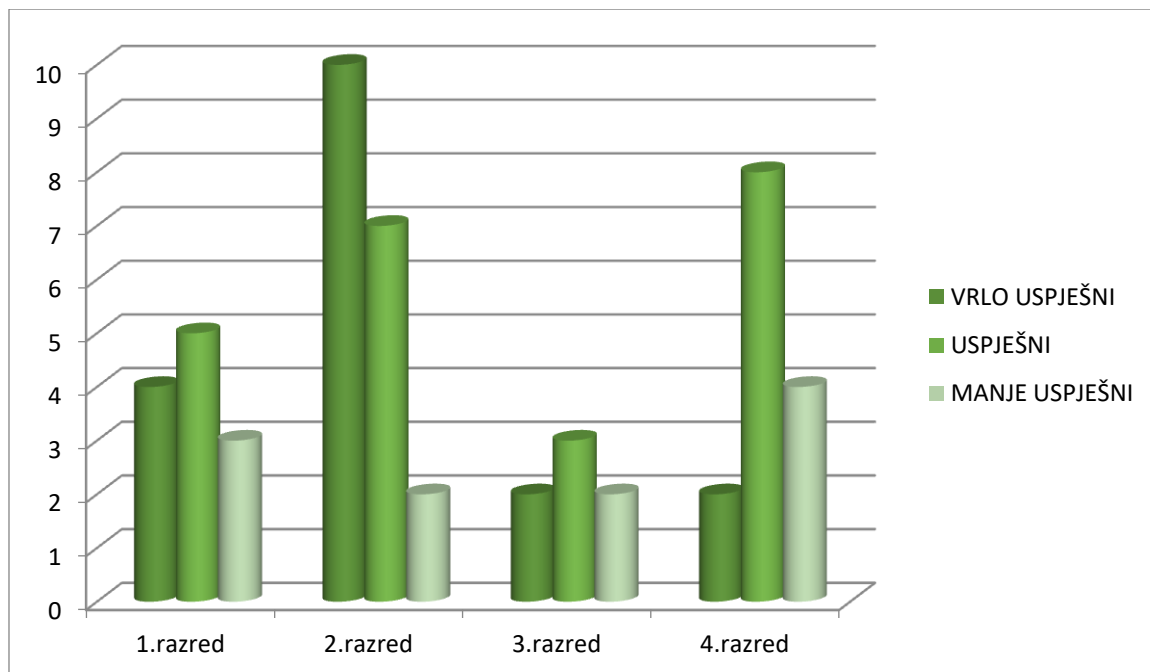
Prema rezultatima istraživanja dobivenim na grafičkom prikazu, učenici 1. i 2. razreda bili su uspješniji pri izvođenju pomoćne grafičke tehnike monotipije. S obzirom na to da su se u teoriji manje susretali s ovom tehnikom, ipak su njome lakše ovladali. Učenici 3. i 4. razreda trebali bi biti bolje upoznati sa spomenutom tehnikom, no to nije bio slučaj.

Učenici su pokazali izrazit interes za ovu pomoćnu grafičku tehniku i željeli su ponovno probati izraditi svoje radove.

Tablica 6. Rezultati istraživanja

	1.razred	2.razred	3.razred	4.razred
VRLO USPJEŠNI	4	10	2	2
USPJEŠNI	5	7	3	8
MANJE USPJEŠNI	3	2	2	4

Graf 5. Rezultati istraživanja

11.ZAKLJUČAK

U ovom diplomskom radu obradila sam teorijski i praktično „nove“ oblike monotipije i mogućnosti primjene tih oblika monotipije. Nakon teorijske podloge općenito o grafici, monotipiji i „novim“ oblicima monotipije, napravila sam vlastito istraživanje o istim.

Provedeno je i istraživanje s učenicima od 1. do 4. razreda osnovne škole s ciljem da se istraži dječje likovno stvaralaštvo izvođenjem grafičkog otiska i uporabom različitih vrsta monotipije. Istražile su se mogućnosti i pristupi pomoćnoj tehnici monotipije u nastavi Likovne kulture.

Učenicima su predstavljeni „novi“ oblici monotipije uz klasični oblik monotipije nastale adicijom boje. Ova grafička tehnika pokazala se kao izvrstan primjer za uvođenje učenika nižih razreda osnovne škole u svijet grafike. Tehnika monotipije potiče učenike na izražavanje kreativnosti kroz jednostavnu izvedbu i daje im slobodu stvaranja grafičkog otiska na jedinstven način.

Likovnom analizom radova došla sam do zaključka da su učenici 1. i 2. razreda bolje shvatili izvođenje „novih“ oblika monotipije i bili su uspješniji i kreativniji u svojim radovima, za razliku od učenika 3. i 4. razreda. Učenici općenito nisu u dovoljnoj mjeri upoznati s pomoćnom grafičkom tehnikom monotipije. U primarnom obrazovanju trebalo bi se više osvrnuti na grafiku i na njene pomoćne tehnike i to počevši od monotipije zbog jednostavnosti izvedbe.

12.SUMMARY

Monotype as a graphic technique

This master's thesis contains theoretical groundwork which analyses printmaking, history of printmaking with thorough review on one of the graphic techniques of monotype. The history of monotype is chronologically displayed, its „new“ types and research on it.

Possible approach to this technique of monotype is researched through lower grades of primary school and also the usage of different techniques of monotype. The research was held in art classes through childrens artwork which has been graded by the success of the graphic print, originality and artistry.

The art classes have been given the same motive which was shown in different techniques of monotype depending on the grade. In the first grade the students used additive monotype, in second and fourth grade reductive monotype and in third grade collage monotype. Students of first and second grade were more creative and original in their artwork, and they learned quicker than third and fourth graders. Most of the students were eager to work with this graphic technique and had shown interest to use it in their spare time.

Likewise the master's thesis itself contains research of „new“ types of monotype. The importance of monotype has been featured as graphic technique which introduces primary school students with graphics.

Key words: graphics, graphic techniques, monotype, „new“ monotype techniques

13.LITERATURA

- 1.Ayres S, J. 1991. *Monotype- Mediums and methods for painterly printmaking*. New York: Watson-Guption Publications
- 8.Babić, A. 1985. *Likovni odgoj s metodikom*. Osijek: Tiskara i knjigovežnica Pedagoškog fakulteta
- 10.Bodulić, V. 1982. *Umjetnički i dječji crtež*. Zagreb: Školska knjiga
4. Goldyne, J. 2003. *The Pull of the Eye, the Play of the Hand*. Hudson Hills Press
- 1.Jakubin, M. 1999. *Likovni jezik i likovne tehnike*. Zagreb: Educa
3. Paro, F. 1991. *Grafika: Marginalije o crno-bijelom*. Zagreb: Mladost.
- 5.Hind,A.M. 1963. *A history of engraving and etching*. New York: Dover Publications, inc.
- 6.Tanay E.R, Kučina V. 1995. *Od olovke do kompjutera*, Zagreb: Naklada Lakej
- 7.Jakubin, M. 1990. *Osnove likovnog jezika i likovne tehnike*. Zagreb: Institut za pedagoška istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
- 9.Tanay, E.R. 1988. *Likovna kultura u nižim razredima osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga
- 11.Krizman, T. 1952. *O grafičkim vještinama*. Zagreb: JAZU
- 12.Bill Chambers, Monotype URL: <https://billchambersprintmaker.files.wordpress.com/2016/11/monotype-printmaking.pdf> (20.2.2019.)
13. Rajath A. Suri (2016) *Marc Schmitz, Monotypes*. Berlin: Druckwerkstatt Künstlerhaus Bethanien
URL: http://www.marcschmitz.net/dyn_img/cms/173d0f043ffd812b59a035a24475530e.pdf (20.7.2019.)
- 14.Monoprints.com URL: <http://www.monoprints.com/history.php> (20.7.2019.)
- 15.Hrvatska enciklopedija URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=23038> (24.7.2019.)
16. Smart art URL:<https://smartartbox.com/blogs/smart-art-blog/7-unique-ways-to-try-monoprinting> (4.8.2019.)
- 17.Likovna kultura URL: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/index.htm> (26.9.2019.)
18. (2006) *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

14.POPIS TABLICA

Tablica 1. Kriteriji vrednovanja

Tablica 2. Uspješnost radova 1.razreda

Tablica 3.Uspješnost radova 2.razreda

Tablica 4.Uspješnost radova 3.razreda

Tablica 5.Uspješnost radova 4.razreda

Tablica 6.Rezultati istraživanja

15.POPIS ILUSTRACIJA

15.1.Popis slika – teorijski dio

Slika 1.Albrecht Durer, Mučeništvo Ivana Evanđelista, 1498. (drvorez)

Slika 2.Frane Paro, Bijelo jutro, 1974. (linorez)

Slika 3.Albrecht Durer, Morsko čudovište, 1498. (bakrorez)

Slika 4. Lucas van Leyden, David svira harfu Saulu, 1508. (bakrorez)

Slika 5.Rembrandt van Rijin, Tri stabla, 1643. (suha igla)

Slika 6. Rembrandt van Rijin, Pogled na Amsterdam sa sjeverozapada (1640.)

Slika 7. Urs Graf, Djevojka pere stopala, 1513. (bakropis)

Slika 8.Paul Sandby, Željezna kovačnica između Dolgellija i Barmoutha u Merioneth Shireu , 1776. (akvatinta)

Slika 9.John Raphael Smith, Afrička gostoljubivost, 1791.(mezzotinta)

Slika10.Francisco Goya, Borbe bikova, 1825. (litografija)

Slika 11.Michael Mazur, Uskršnji ljiljan II, 1981. (monotipija)

Slika 12.Max Arthur Cohn, Zaljev, 1945. (sitotisak)

Slika 13. Giovanni Benedetto Castiglione, Porođenje, 1655. (monotipija)

Slika 14. Rembrandt van Rijn, Sahrana, 1654. (grafika), prvi otisak

Slika 15. Rembrandt van Rijn, Sahrana, 1654. (grafika, monotipija), drugi otisak

Slika 16.William Blake, Sažaljenje, 1795. (monotipija)

Slika broj 17.Ludovic Lepic, Cesar, 1874. (grafika)

Slika 18. Edgar Degas, Tri balerine, 1878.-88. (monotipija)

Slika 19. Paul Gauguin, Dva Marquesansa, 1902. (monotipija)

Slika 20. Henri Matisse, Studije golotinje, 1917. (monotipija)

Slika 21. Pablo Picasso, Veličanstveni profil Marije Tereze, 1932. (monotipija)

15.2.Popis slika – istraživački dio

Slika 1.Reduktivna monotipija

Slika 2.Aditivna monotipija

Slika 3.Ofset tisak – pozitiv

Slika 4.Ofset tisak – negativ

Slika 5.Kolažna monotipija

Slika 6. Matilda

Slika 7. Anastazija
Slika 8. Bartol
Slika 9. Gabriela
Slika 10. David
Slika 11. Vito
Slika 12. Ante
Slika 13. Monika
Slika 14. Marko
Slika 15. Gabi
Slika 16. Vita
Slika 17. Vice
Slika 18. Damjan i Andrej
Slika 19. Dino i Sara
Slika 20. Mare i Marin
Slika 21. Marijan
Slika 22. Matej i Nikola
Slika 23. Maja i Roko
Slika 24. Dina
Slika 25. Stela
Slika 26. Nikolina
Slika 27. Nela
Slika 28. Petra
Slika 29. Krševan

15.3. Popis grafova

Graf 1. Uspješnost radova 1. razreda
Graf 2. Uspješnost radova 2. razreda
Graf 3. Uspješnost radova 3. razreda
Graf 4. Uspješnost radova 4. razreda
Graf 5. Rezultati istraživanja

16. ŽIVOTOPIS

Moje ime je Diana Lokas, rođena sam 22. travnja 1994. godine u Šibeniku. Osnovnoškolsko obrazovanje sam stekla u Šibeniku, u Osnovnoj školi Fausta Vrančića. Srednju sam završila u Ekonomskoj školi Šibenik. Nakon srednje škole upisujem Učiteljski studij u Zadru 2013./2014.godine. Trenutno sam još studentica 5. godine Učiteljskog fakulteta.

Tijekom studiranja radila sam dvije sezone u administrativnim poslovima, pola godine u trgovini DM, sezonu u Arheološkom muzeju u Zadru te trenutno radim u rent a car-u i kao animator na dječjim rođendanima u Blitz Cinestar d.o.o.

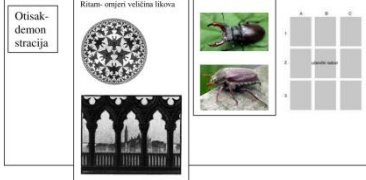
Dobro vladam engleskim jezikom i znam se sporazumjeti na talijanskom.

Posjedujem vozačku dozvolu za B kategoriju.

Vješto se koristim računalom, posebno u svrhu provođenja uspješnijeg i dinamičnijeg održavanja nastavnog sata.

17.PRILOZI

Priprema za 1. razred

Student: Diana Lokas	Grupa	Razred	Datum
		1.	
PRIPREMA ZA IZVOĐENJE NASTAVNOG SATA LIKOVNE KULTURE			
OBRAZOVNI ZADACI: a) Stjecanje znanja: Uočiti, prepoznati, usvajanje rada monotipijom b) Stjecanje sposobnosti: Vježbati sposobnosti divergentnog mišljenja, razvijati maštu, vježbati sposobnosti izražavanja monotipijom, vizualno opaziti i istražiti doživljaj crta, izražavati se i stvarati točkama i crtama, razlikovati crte (vrsta, smjer, niz)		NAČINI RADA: 1. prema promatranju 2. nakon promatranja 3. prema sjećanju 4. prema zamisli 5. prema izmisljanju	
ODGOJNI ZADACI: Poticanje aktivnosti i inicijativnosti, razvijanje radnih navika, ekonomično sluzenje likovnom tehnikom, formiranje estetskih sposobnosti, razvijanje poštovanja prema radovima ostalih učenika, razvijanje sklonosti učenika prema likovnom izražavanju		OBlici RADA: 1. Frontalni 2. Individualni 3. Rad u parovima 4. Grupni	
NASTAVNA JEDINICA			
1. Cjelina: Točka i crta 2. Nastavna tema: Crte po toku i karakteru 3. Likovno područje: Grafika 4. Likovni problemi (ključni pojmovi): Grafika, monotipija, skupljeno/raspršeno, niz 5. Motiv: a) vizualni: kukac b) nevizualni: c) likovni i kompozicijski elementi kao motivi i potcaji; 6. Likovno tehnička sredstva i likovne tehnike: Likovna tehnika je monotipija (crta tempera i glicerina), klasična monotipija			
Nastavno sredstvo – reprodukcija: Maurits Cornelis Echera "Venice " i „Circle limit IV“ fotografije kukca			
PLAN PLOČE: 		NASTAVNA SREDSTVA I POMAGALA: 1. Reprodukcija 2. Izravno umjetničko djelo 3. Pločice 4. Načinjeni oblici 5. Dijapozitivi 6. Fotografije 7. Grafoskop 8. Televizor 9. Video 10. Ploča kreda 11. Ostalo: KORELACIJA:	

ARTIKULACIJA NASTAVNOG SATA	PRIMJEDBE:
1. PRIPREMA Raspoređujem klupe i zaštićujem ih. Proveravam da li svi učenici imaju potreban pribor : temperu, hrpavi papir i kistove. Zatim im dajem prozornicu za grafoskop koje su manje od papira iz mapu na kojima ćemo otiskivati. Temperu miješam s glicerinom, jer je on mastan i sprječava da se brzo osuše. Demonstriram im izvođenje klasične, tj. aditivne monotipije. Na oslikanu prozornicu stavljam papir iz mape, ali s glatke strane i pritisakujem ga. Napomenut ću djeci kako je važno da ne stavljaju previše glicerina jer će im se boja razliti, ali isto tako se ne smije dogoditi da im se boja osuši jer se neće moći otkinuti. Nakon demonstracije, pokazujem im kako se polupisuje gotov otisak: običnom olovkom, ispod otiska u lijevi kut upisujemo tehniku kojom smo radili, u sredinu naziv grafike, u desni kut ime i prezime autora te godinu nastanka. Kako bi to učenicima bilo jasnije, pokazujem im na ploči. 2. MOTIVACIJA Uzimam otisak iz pripreme i pitam učenike po čemu se ovaj likovni rad razlikuje od slike ili crteža. Slika ili crtež se izvode kistovima, olovkama i slično direktno na papir, tj. crtačkim sredstvima dok se u monotipiji otiskuje. Grafika je likovna umjetnost koja može nekoliko puta umnožiti svoje djelo preko puta matrice. Postoji više vrsta grafika, a danas ćemo raditi s najjednostavnijom vrstom grafike koju nazivamo monotipija. Objasnjavam kako s jedne oslikane prozornice možemo dobiti samo jedan otisak jer „mono“ znači jedan. To znači da se ovaj otisak može otkinuti samo jednom, dok se u drugim grafikama matrica može više puta otiskivati dok se ne istroši. Što vidite na ovom otisku? Jesu li oblici ostali oštri? Da li su se razmazali? U kakvom su odnosu rita? Gdje su raspršene, a gdje skupljene? Postoji li nekakav niz? Stavljam na ploču reprodukciju Maurits Cornelis Echera " Circle limit IV " . Što uočavate na reprodukciji? Postoji li niz? Gdje su skupljeni likovi, a gdje raspršeni? U obliku čega su postavljeni? Stavljam na ploču drugu reprodukciju Maurits Cornelis Echera " Venice ". U kakvom su odnosu stupovi? Kakve su ovdje linije? Postoji li niz? Uvodim ih u priču o godišnjim dobima, šumi i životinjama koje žive u šumi. Dolazimo do razgovora o kukcima i nabrajaju koje kukce poznaju. Stavljam na ploču fotografije kukca i pitam ih mogu li zamisliti kako bi napravili kukce u formaciji kruga.	
3. NAJAVA ZADATKA Danas ćemo u tehnici monotipije otkinuti kukce koji su se okupili oko okruglog stola tako da nam budu raspoređeni u krug. Naglašavam da na otisku treba biti veći broj kukaca kako bi krug bio što više vidljiv. Upozoravam učenike da pokušaju slikati kukce tako da ispune matricu i zadovolje niz. Napominjem važnost brzog slikanja kako bi otisak bio što boji, jer će se boja u suprotnom osušiti.	
4. REALIZACIJA (RAD) Dok učenici rade, obilazim ih i razgovaram. Postavljam pitanja : Može li se na drugačiji način, što bi mogao dodati?, Jesu li priprema na omjer tempera i glicerina? Govorim da pripaze kada otiskuju, kako im se papir ne bi pomaknuo.	OCJENA:

5. ANALIZA I VREDNOVANJE LIKOVNOG PROCESA I PRODUKATA Na kraju sata stavljamo učenike radove na ploču. Razgovaramo o tome što je bio današnji zadatak i gdje se to vidi na radovima. Analiziramo radove te ih pitam koji rad ima najraznovrsnije otiske, na kojem radu je najbolja otisnutost ? Na kojem radu je najuspješnije obavljen današnji zadatak, tj. gdje vidimo niz u formaciji kruga? Koji rad je drukčiji od drugih? Uspoređujemo dva rada i opisujemo njihove sličnosti i razlike.	

Priprema za 2. razred

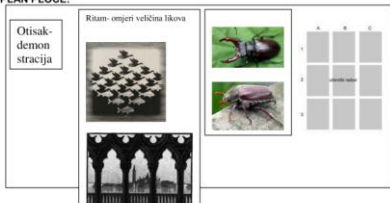
Student: Diana Lokas	Grupa	Razred	Datum
PRIPREMA ZA IZVOĐENJE NASTAVNOG SATA LIKOVNE KULTURE		2.	
OBRAZOVNI ZADACI: a) Sjećanje znanja: Uočiti, prepoznati, usvajanje rada monotipijom b) Sjećanje sposobnosti: Vježbati sposobnosti divergentnog mišljenja, razvijati maštu, uspoređivati i izražavati kontraste svjetlijih i tamnijih tonova boje, vježbati sposobnosti izražavanja monotipijom ODGOVNI ZADACI: Poticanje aktivnosti i inicijativnosti, razvijanje radnih navika, ekonomično služenje likovnom tehnikom formiranje estetičkih sposobnosti, razvijanje poštovanja prema radovima ostalih učenika, razvijanje sklonosti učenika prema likovnom izražavanju		NACINI RADA: 1. prema promatranju 2. nakon promatranja 3. prema sjećanju 4. prema zamišljanju 5. prema izmišljanju	
NASTAVNA JEDINICA		OBLCI RADA: 1. Frontalni 2. Individualni 3. Rad u parovima 4. Grupni	
1. Cjelina: Boja 2. Nastavna tema: Kontrast svjetlo-tamno 3. Likovno područje: Grafika 4. Likovni problemi (ključni pojmovi): Grafika, monotipija, kontrast, suprotnost svjetlo-tamno 5. Motiv: a) vizualni: kukac b) nevizualni: c) likovni i kompozicijski elementi kao motiv i poticaj; 6. Likovno tehnička sredstva i likovne tehnike: Likovna tehnika je monotipija (crna tempera i glicerini), reduktivna monotipija		NASTAVNE METODE: 1. <u>Analitičko promatranje</u> 2. <u>Demonstracija</u> 3. <u>Plazovizor</u> 4. <u>Metoda scenarija</u> 5. <u>Rad s tekstom</u> 6. <u>Kombiniranje</u> 7. <u>Variiranje</u> 8. <u>Gradenje</u> 9. <u>Razlaganje</u>	
Nastavno sredstvo – reprodukcija: Maurits Cornelis Echera, "Venice", Ljubo Ivančić „Riblja kost i tava“, fotografije kukca			

PLAN PLOČE:			NASTAVNA SREDSTVA I POMAGALA: 1. <u>Reprodukcija</u> 2. <u>Izravno umjetničko djelo</u> 3. <u>Prirodni oblici</u> 4. <u>Natjeringni oblici</u> 5. <u>Dijapozitivi</u> 6. <u>Fotografije</u> 7. <u>Grafoskop</u> 8. <u>Televizor</u> 9. <u>Video</u> 10. <u>Ploča, kreda</u> 11. <u>Ostalo:</u>

ARTIKULACIJA NASTAVNOG SATA	PRIMJEDBE:
1. PRIPREMA Raspoređujem klupe i zaštićujem ih. Provjeravam da li svi učenici imaju potreban pribor : tempere, hrapavi papir, štapiće, vatu i kistove. Zatim im dajem prozirnice za grafoskop koje su manje od papira iz mape na kojima ćemo otiskivati. Tempere mješam s glicerinom, jer je on mastan i sprječava da se tempere osuše. Na otiskanu prozirnicu stavljam papir iz mape, ali s glatke strane i pritisakujem ga. Napomenut ću djeci kako je važno da ne stavljaju previše glicerina jer će im se boja razliti, ali isto tako se ne smije dogoditi da im se boja osuši jer se neće moći otisnuti. Nakon demonstracije, pokazujem im kako se potpisuje gotov otisak: običnom olovkom, ispod otiska u lijevi kut upisujemo tehniku kojom smo radili, u sredinu naziv grafike, u desni kut ime i prezime autora te godinu nastanka. Kako bi to učenicima bilo jasnije, pokazujem im na ploči. 2. MOTIVACIJA Uzimam otisak iz pripreme i pitam učenike po čemu se ovaj likovni rad razlikuje od slike ili crteža. Slika ili crtež se izvode kistovima, olovkama i slično direktno na papir, tj. crtačkim sredstvima dok se u monotipiji otiskuje. Grafika je likovna umjetnost koja može nekoliko puta umnožiti svoje djelo preko puta matrice. Postoji više vrsta grafika, a da ćemo danas raditi s najjednostavnijom vrstom grafike koju nazivamo monotipijom. Nakon toga, demonstriram učenicima izradu monotipije, objašnjavam kako ćemo s jedne oslikane prozirnice dobiti samo jedan otisak jer „mono“ znači jedan. To znači da se ovaj otisak može otisnuti samo jednom, dok se u drugim grafikama matrica može više puta otiskivati dok se ne istroši. Što vidite na ovom otisku? Jesu li oblici ostali oštri? Da li su se razmazali? Postoje li neke suprotnosti između otisnutog lika i pozadine? Jeste li čuli za kontrast? Što nam sve može biti u kontrastu? Što je suprotno od dana, velikog, tamnog, crnog...? Postoji li kontrast na ovom radu? Lik nam je u kontrastu s pozadinom, jer je crn, a pozadina bijela. Stavljam reprodukciju Ljube Ivančića „Riblja kost i tava“ na ploču. Kakvo je ovo djelo, što vidite na njemu? Postoji li kontrast? Gdje su svjetliji dijelovi, a gdje tamni? Otkle nam dolazi svjetlo? Također stavljam na ploču djelo Eschera „Venecija“. Postoji li ovdje kontrast? Što je u kontrastu? Pokažite. Pišem naslov na ploču – Kontrast svjetlo-tamno Koje je sada godišnje doba? Što se događa u proljeće? Tko sve živi u šumi? Poznate li neke manje životinje koje stanuju u šumi? Koje? Stavljam na ploču fotografije kukca. Kako vam izgleda ovaj stanovnik šume? Opišite ga. Možete li zamisliti kako bi ovaj kukac mogao biti naslikan u kontrastu s pozadinom?	

3. NAJAVA ZADATKA Danas ćemo u tehnici monotipije otisnuti kukca, naglašavam da na otisku treba biti jedan veliki kukac. Pozadinu treba ukomati tako da kukac bude tamn, a pozadina svjetla. Upozoravam učenike da što bolje smjeste kukca na sredinu papira. Napominjem važnost brzog slikanja kako bi otisak bio što bolji, jer će se boja u suprotnom osušiti. 4. REALIZACIJA (RAD) Dok učenici rade, obilazim ih i razgovaram. Postavljam pitanja : Može li se na drugačiji način, što bi mogao dodati? Govorim da pripaze dok otiskuju, kako im se papir ne bi pomaknuo. Upozoravam ih da pažljivo odstranjuju višak tempere s prozirnice kako ne bi uklonili dio lika koji će otisnuti. 5. ANALIZA I VREDNOVANJE LIKOVNOG PROCESA I PRODUKATA Na kraju sata stavljam učeničke radove na ploču. Razgovaramo o tome što je bio današnji zadatak i gdje se to vidi na radovima. Jesu li svi ispunili današnji zadatak, jesu li kukci u kontrastu s pozadinom? Jesu li kukci tamni, a pozadina svjetla? Analiziramo radove te ih pitam koji rad ima najraznovrsnije otiske, na kojem radu je najbolja otisnutost? Koji rad je drukčiji od drugih? Uspoređujemo dva rada i opisujemo njihove sličnosti i razlike.	OCJENA:

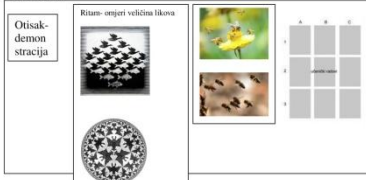
Priprema za 3. razred

Student: Diana Lokas	Grupa	Razred	Datum
PRIPREMA ZA IZVOĐENJE NASTAVNOG SATA LIKOVNE KULTURE		3.	
OBRAZOVNI ZADACI: a) Stjecanje znanja: Uočiti, prepoznati, usvajanje rada monolitijom b) Stjecanje sposobnosti: Vježbati sposobnosti divergentnog mišljenja, razvijati maštu, opažati ritam i odnos među likovima, vježbati sposobnosti izražavanja monolitijom ODGOJNI ZADACI: Poticanje aktivnosti i inicijativnosti, razvijanje radnih navika, ekonomično služenje likovnom tehnikom formiranje estetičkih sposobnosti, razvijanje poštovanja prema radovima ostalih učenika, razvijanje sklonosti učenika prema likovnom izražavanju		NAČINI RADA: 1. prema promatranju 2. nakon promatranja 3. prema spečanju 4. prema zamislanju 5. prema izmišljanju	
NASTAVNA JEDINICA 1. Cjelina: Ploha 2. Nastavna tema: Ritam – omjeri veličina likova 3. Likovno područje: Grafika 4. Likovni problemi (ključni pojmovi): Grafika, monolitija, ritam, odnos 5. Motiv: a) vizualni: kukci b) nevizualni: c) likovni i kompozicijski elementi kao motiv i poticaj: 6. Likovna tehnička sredstva i likovne tehnike: Likovna tehnika je monolitija (crna tempera i glicerini), kolažna monolitija Nastavno sredstvo – reprodukcija: Maurits Cornelis Echera " Sky and Water I ", "Venice "		OBLCI RADA: 1. Frontalni 2. Individualni 3. Rad u parovima 4. Grupni	
PLAN PLOČE: 		NASTAVNE METODE: 1. Analitičko promatranje 2. Demonstracija 3. Razgovor 4. Metoda scenarija 5. Rad s tekstom 6. Kombiniranje 7. Vairanje 8. Građenje 9. Razlaganje	
		NASTAVNA SREDSTVA I POMAGALA: 1. Reprodukcija 2. Izravno umjetničko djelo 3. Prirodni oblici 4. Načnjeni oblici 5. Dijapozitivi 6. Fotografije 7. Graficko 8. Televizor 9. Video 10. Ploča, kradla 11. Ostalo:	
		KORELACIJA:	

ARTIKULACIJA NASTAVNOG SATA 1. PRIPREMA Raspoređujem klupe i zaštićujem ih. Provjeravam da li svi učenici imaju potreban pribor : tempere, hrpavi papir, škare i kistove. Zatim im dajem prozirnice za grafoskop koje će poslužiti za matricu. Tempere miješam s glicerinom, jer je on mastan i sprječava da se tempere osuše. Izrezane oblike postavljam na premazanu prozirnicu i preko papir. Prelazim valjkom kako bi napravila otisak. Nakon demonstracije kolažne monolitije, pokazujem im kako se potpisuje gotov otisak: običnom olovkom, ispod otiska u lijevi kut upisujemo tehniku kojom smo radili, u sredinu naziv grafike, u desni kut ime i prezime autora te godinu nastanka. Kako bi to učenicima bilo jasnije, pokazujem im na ploči.	PRIMJEDBE:
2. MOTIVACIJA Uzimam otisak iz pripreme i pitam učenike po čemu se ovaj likovni rad razlikuje od slike ili crteža. Slika ili crtež se izvode kistovima, olovkama i slično direktno na papir, tj. crtačkim sredstvima dok se u monolitiji otiskuje. Grafika je likovna umjetnost koja može nekoliko puta umnožiti svoje djelo preko puta matrice. Postoji više vrsta grafika, a da čemo danas raditi s najjednostavnijom vrstom grafike koju nazivamo monolitijom. Nakon toga, demonstriram učenicima izradu monolitije, objašnjavam kako čemo s jedne oslikane prozirnice dobiti samo jedan otisak jer „mono“ znači jedan. To znači da se ovaj otisak može otisnuti samo jednom, dok se u drugim grafikama matrica može više puta otiskivati dok se ne istroši. Što vidite na ovom otisku? Jesu li oblici ostali oštri? Da li su se razmazali? U kakvom su odnosu ribe? Da li postoji ritam? Što vama predstavlja ritam? Ovdje vidimo pravilnu izmjenu ili ponavljanje elemenata – ritam. Ritam daje živost i dinamičnost djelu. Stavljam na ploču reprodukciju Maurits Cornelis Echera " Sky and Water I " . Što uočavate na reprodukciji? Kakav je ritam? Doimaju li se likovi strogo ili nježno ? Gdje se doimaju strogo, a gdje nježno? Preklapaju li se u sredini? Stavljam na ploču drugu reprodukciju Maurits Cornelis Echera " Venice " . Koja je razlika između ova dva prikaza? Kakav je ovdje ritam? U kakvom su odnosu stupovi? Kakve su ovdje linije?	
3. NAJAVNA ZADATKA Današnji zadatak je pomoću monolitije otisnuti kukce tako da postoji ritam među njima. Među kukcima također treba postojati omjer veličina, tj. neki trebaju biti manji, neki veći i najveći. Rad se izvodi u paru.	OCJENA:
4. REALIZACIJA (RAD) Dok učenici rade, obilazim ih i razgovaram. Postavljam pitanja : Može li se na drugačiji način, što bi mogao dodati? Jesi li pripazio na omjer tempere i glicerina? Govornim da pripaze kada otiskuju, kako im se papir ne bi pomaknuo.	
5. ANALIZA I VREDNOVANJE LIKOVNOG PROCESA I PRODUKATA Na kraju sata stavljamo učeničke radove na ploču. Razgovaramo o tome što je bio današnji zadatak i gdje se to vidi na radovima. Analiziramo radove te ih pitam koji rad ima najraznovrsnije otiske, na kojem radu je najbolja otisnutost ? Gdje uočavamo ritam? Na kojem radu su dobro istaknuti omjeri veličina među likovima? Koji rad je drukčiji od drugih? Uspoređujemo dva rada i opisujemo njihove sličnosti i razlike.	

Priprema za 4. razred

Student: Diana Lokas	Grupa	Razred	Datum
PRIPREMA ZA IZVOĐENJE NASTAVNOG SATA LIKOVNE KULTURE		4.	
OBRAZOVNI ZADACI: a) Stjecanje znanja: Uočiti, prepoznati, usvajanje rada monotipijom b) Stjecanje sposobnosti: vježbati sposobnosti divergentnog mišljenja, razvijati maštu, opažati komplementarne kontraste boja na umjetničkim djelima, vježbati sposobnosti izražavanja monotipijom ODGOJNI ZADACI: Poticanje aktivnosti i inicijativnosti, razvijanje radnih navika, ekonomično služenje likovnom tehnikom formiranje estetičkih sposobnosti, razvijanje poštovanja prema radovima ostalih učenika, razvijanje sklonosti učenika prema likovnom izražavanju		NAČINI RADA: 1. prema promatranju 2. nakon promatranja 3. prema sjećanju 4. prema zamisli 5. prema izmisljanju	
NASTAVNA JEDINICA 1. Cjelina: Ploha 2. Nastavna tema: Ritam – omjeri veličina likova 3. Likovno područje: Grafika 4. Likovni problemi (ključni pojmovi): Grafika, monotipija, ritam, odnos 5. Motiv: a) vizualni: pčele b) nevizualni: c) likovni i kompozicijski elementi kao motiv i poticaj: 6. Likovna tehnička sredstva i likovne tehnike: Likovna tehnika je monotipija (cma tempera i glicerini) Nastavno sredstvo – reprodukcija: Maurits Cornelis Echera " Sky and Water I ", "Venice "		OBLICI RADA: 1. Frontalni 2. Individualni 3. Rad u parovima 4. Grupni	
PLAN PLOČE: Otisak-demonstracija Ritam-omjeri veličina likova 		NASTAVNE METODE: 1. Analitičko promatranje 2. Demonstracija 3. Razgovor 4. Metoda scenarija 5. Rad s tekstom 6. Kombiniranje 7. Varijante 8. Građenje 9. Razlaganje	
NASTAVNA SREDSTVA I POMAGALA: 1. Reprodukcija 2. Izravno umjetničko djelo 3. Pirodni oblici 4. Načinjeni oblici 5. Dijapozitivi 6. Fotografije 7. Grafoskop 8. Televizor 9. Video 10. Ploča kreda 11. Ostalo:		KORELACIJA:	

ARTIKULACIJA NASTAVNOG SATA	PRIMJEDBE:
1. PRIPREMA Rasporedjem klupe i zaštitujem ih. Proveravam da li svi učenici imaju potreban pribor : tempera, papir, četke i kistove. Zatim im dojem prozirnice za grafoskop koje su marje od papira iz mape na kojima ćemo otiskivati. Tempere mješam s glicerinom, jer je on maslan i sprječava da se tempere osuše. Na otiskanu prozircu stavljam papir iz mape, ali s glatke strane i prilikom ga. Napomenut ću djeci kako je važno da ne stavljaju previše glicerina jer će im se boja raziti, ali isto tako se ne smije dogoditi da im se boja osuši jer se neće moći otisnuti. Nakon demonstracije, pokazujem im kako se potpisuje gotov otisak: običnom olovkom, ispod otiska u lijev kut upisujemo tehniku kojom smo radili, u srednu naziv grafike, u desni kut ime i prezime autora te godinu nastanka. Kako bi to učenicima bilo jasnije, pokazujem im na ploči. 2. MOTIVACIJA Uzimam otisak iz pripreme i pitam učenike po čemu se ovaj likovni rad razlikuje od slike ili crteža. Slika ili crtež se izvode kistovima, olovkama i slično direktno na papir, tj. crtačkim sredstvima dok se u monotipiji otiskuje. Grafika je likovna umjetnost koja može nekoliko puta umnožiti svoje djelo preko puta matrice. Postoji više vrsta grafika, a da ćemo danas raditi s najjednostavnijom vrstom grafike koju nazivamo monotipijom. Nakon toga, demonstriram učenicima izradu monotipije, objašnjavam kako ćemo s jedne oslikane prozirnice dobiti samo jedan otisak jer „mono“ znači jedan. To znači da se ovaj otisak može otisnuti samo jednom, dok se u drugim grafikama matrica može više puta otiskivati dok se ne istroši. Što vidite na ovom otisku? Jesu li oblici ostali oštri? Da li su se razmazali? U kakvom su odnosu ribe? Da li postoji ritam? Što vama predstavlja ritam? Ovdje vidimo pravilnu izmjenu li ponavljanje elemenata – ritam. Ritam daje živost i dinamičnost djelu. Stavljam na ploču reprodukciju Maurits Cornelis Echera " Sky and Water I " . Što uočavate na reprodukciji? Kakav je ritam? Doimaju li se likovi strogo ili rježno? Gdje se doimaju strogo, a gdje rježno? Priklapaju li se u sredini? Stavljam na ploču drugu reprodukciju Maurits Cornelis Echera " Venice " . Koja je razlika između ova dva prikaza? Kakav je ovdje ritam? U kakvom su odnosu stupov? Kakve su ovdje linije? Čitam im zagonešku u kojoj otkrivaju motiv. Zujalica, vjehdnica, kuća joj je košnica, Kad je zehna vodu iz lokvice pije, Misko joj radiš nje. Oj cvjeta do cvjeta ona leti, Pa u košnicu leti. (pčela) Stavljam na ploču fotografije pčela u letu i pitam ih mogu li zamisliti kako bi napravili ritam pčela u letu.	
3. NAJAVNA ZADATKA Danas ćemo u tehnici monotipije otisnuti pčele u letu, naglašavam da na otisku treba biti veći broj pčela kako bi što bolje postigli ritam. Radu ću učenicima da pokušaju slikati pčele tako da ispunje matricu i zadovolje ritam te paze na omjeri veličina likova. Napominjem važnost brzog slikanja kako bi otisak bio što boji, jer će se boja u suprotnom osušiti.	
4. REALIZACIJA (RAD) Dok učenici rade, obilazim ih i razgovaram. Postavljam pitanja : Može li se na drugačiji način, što bi mogao dodati? Jesi li pripazio na omjer tempere i glicerina? Govorim da pripaze kada otiskuju, kako im se papir ne bi pomaknuo.	OCJENA:

5. ANALIZA I VREDNOVANJE LIKOVNOG PROCESA I PRODUKATA Na kraju sata stavljamo učenike radove na ploču. Razgovaramo o tome što je bio današnji zadatak i gdje se to vidi na radovima. Analiziramo radove te ih pitam koji rad ima najraznovrsnije otiske, na kojem radu je najbolja otisnutost? Gdje uočavamo ritam? Na kojem radu su dobro istaknuti omjeri veličina među likovima? Koji rad je drukčiji od drugih? Uspoređujemo dva rada i opisujemo njihove sličnosti i razlike.	